

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи Національного банку України»
Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту

ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

к.е.н., доцент

_____ Ю.Б.Слободяник

«__» _____ 2009 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістр

за спеціальністю 8.050106 “Облік і аудит”

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ
ПІДПРИЄМСТВА

Виконав студент 7 курсу, група – ЗМОА-81 _____ Овчарова Н.В.

«__» _____ 2009 р.

Керівник дипломної роботи _____ Бурденко І.М.

«__» _____ 2009 р.

Суми – 2009

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ	
1.1 Економічна сутність і значення облікової політики	10
1.2 Сучасний стан нормативно-правового забезпечення формування облікової політики в Україні	19
1.3 Основні принципи формування облікової політики	25
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ	
2.1 Аналіз основних підходів до формування облікової політики	30
2.2 Структура та зміст наказу про облікову політику суб'єктів господарювання	38
2.3 Організаційно-технологічні аспекти формування облікової політики	46
2.4 Вплив облікової політики на фінансовий результат суб'єкта господарювання	53
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ	
3.1 Основні методичні підходи до зміни облікової політики	62
3.2 Методика виправлення помилок у фінансовій звітності	72
3.3 Порядок відображення подій після дати балансу у фінансовій звітності у відповідності з міжнародною практикою	85
ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101
ДОДАТКИ	110

ВСТУП

На сучасному етапі формування ринкових відносин в Україні дедалі виразнішими стають притаманні ринку характерні риси - конкурентоспроможність виробництва, оперативність, своєчасність і ризик прийнятих рішень. Досвід країн з розвиненими ринковими відносинами свідчить про те, що важливою складовою загального механізму управління господарською діяльністю підприємств є уміло сформована облікова політика.

Облікова політика визначає ідеологію економіки підприємства на тривалий період, сприяє посиленню обліково-аналітичних функцій в управлінні підприємством, дає змогу оперативно реагувати на зміни, що відбуваються у виробничому процесі, ефективно пристосовувати виробничу систему до умов зовнішнього середовища, знизити економічний ризик і добитися успіхів в конкурентній боротьбі.

Однак на сьогодні дедалі частіше спостерігається формальний, вузькоспрямовлений підхід до формування облікової політики, який зводиться до складання фінансової звітності відповідно до загальних вимог П(С)БО та зовнішніх користувачів. На таку ситуацію впливають як відсутність достатнього практичного досвіду управління в ринкових умовах, так і недостатнє законодавче врегулювання цього питання, а також недостатнє вивчення з боку науковців цієї проблеми.

Слід відзначити, що створення цілісної системи облікової політики в Україні для суб'єктів господарювання не завершено, потребують удосконалення теоретичні, методологічні і організаційні засади створення єдиної концепції визначення її суті, цілей та застосування в практичній діяльності.

Зважаючи на актуальність теми проблеми формування облікової політики підприємства, своє відображення вони знаходять у наукових дослідженнях вітчизняних вчених, таких як: Гарасим П.М., Дерій В.А, Кірейцев Г.Г, Мних Є.В., Пушкар М.С., Сопко В.В., Смоленюк П.С., Чумаченко М.Г., Хомин П.Я. які в своїх працях розкривають різноманітні аспекти формування облікової політики.

Незважаючи на цінність результатів їх досліджень, питання методології та організації облікової політики у роботах цих авторів якщо і розглядаються, то досить стисло, а дискусійний характер окремих положень не забезпечує чітке визначення шляхів подальшого її розвитку.

Все вищевикладене й стало визначальним при обґрунтуванні актуальності теми дослідження, формуванні структури дипломної роботи, обумовило вибір об'єкта, мети та завдань наукового дослідження.

Метою дипломної роботи є обґрунтування науково-методичних положень формування облікової політики з урахуванням особливостей її ролі у створенні достовірної фінансової звітності.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено виконання комплексу взаємопов'язаних завдань, зокрема:

- дослідити науково-теоретичні передумови розвитку обліку і облікової політики в сучасних умовах;
- проаналізувати сучасне нормативно-правове забезпечення щодо формування облікової політики;
- розглянути основні принципи формування облікової політики;
- узагальнити методологічні і організаційні засади формування облікової політики, визначити головні аспекти облікової політики, її об'єкти та завдання;
- розглянути науково-практичні основи формування облікової політики суб'єктів господарювання;
- дослідити вплив облікової політики на фінансовий результат діяльності суб'єктів господарювання;
- запропонувати методичні основи виправлення помилок у фінансовій звітності;
- розкрити методику відображення у фінансовій звітності змін облікової політики і облікових оцінок;
- узагальнити досвід формування облікової політики в міжнародній практиці та розробити пропозиції щодо підвищення ефективності її застосування на підприємствах різних галузей економічної діяльності.

Об'єктом дослідження є напрями розвитку бухгалтерського обліку та

облікової політики суб'єктів економічної діяльності в управлінні бізнесом.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та організаційні аспекти формування облікової політики підприємств.

Основними методами наукового дослідження, які використовувались при написанні даної дипломної роботи є: збір фактів, а саме спостереження, реєстрація, вимірювання; опис і аналіз фактів; обґрунтування наукових рекомендацій; монографічний; порівняння, аналізу і синтезу; метод узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є монографічна література, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених у періодичних виданнях з бухгалтерського обліку, економічної теорії, матеріали науково-практичних конференцій, фінансова та статистична звітність промислових підприємств, матеріали звітів з виробничих та переддипломних практик студентів спеціальності «Облік та аудит», матеріали мережі Інтернет, а також нормативно-правові акти державних органів України та інших країн.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1 Економічна сутність і значення облікової політики

Значення облікової політики полягає у визначенні ідеології економіки підприємства на значний період часу, що сприяє посиленню обліково-аналітичних функцій в управлінні підприємством, дозволяє оперативно реагувати на зміни у виробничому процесі, ефективно пристосовувати виробничу систему до умов зовнішнього середовища, знизити економічний ризик і досягти успіхів у конкурентній боротьбі.

Від уміло сформованої облікової політики залежить ефективність управління бухгалтерським обліком, фінансово-господарською діяльністю підприємства та стратегія його розвитку на тривалу перспективу. Тому формування облікової політики на підприємстві дуже трудомісткий і відповідальний процес, адже підприємству доведеться не один рік працювати згідно з розробленою і затвердженою ним обліковою політикою.

Згідно з теоретичними положеннями праць вітчизняних і зарубіжних учених під поняттям «політика» розуміють форми і методи відстежування і підтримки пріоритетів для досягнення основних цілей підприємства [15]. Це поняття припускає наявність альтернативних напрямів, вибір яких пов'язаний з процесом прийняття управлінських рішень. Умови ринкових відносин передбачають наявність альтернатив щодо вибору напрямів розвитку, обсягів виробництва, ресурсів, джерел фінансування, форм і способів інвестицій тощо. Всі ці управлінські рішення врешті-решт пов'язані з поняттям «політика».

У господарській практиці набули значного поширення такі поняття, як економічна, технічна, соціальна, фінансова, податкова політика тощо. Поняття «облікова політика» (accounting polisy) у міжнародну практику обліку офіційно введено в 1975 р. із впровадженням Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 1 «Розкриття облікової політики», а в Україні узаконено в процесі реформування бухгалтерського обліку.

В Україні поняття «облікова політика» з'явилося в бухгалтерському обліку на початку 90-х років ХХ ст. як наслідок перекладу Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку [79, с. 56].

Вперше можливість використання підприємствами України облікової політики з'явилася відносно недавно, а саме у 1993 році, коли було введено в дію Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності [47, с. 54].

Потреба в цьому виникла у зв'язку з відмовою України від жорсткої державної регламентації фінансової звітності і введенням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, адекватних міжнародним.

Головними причинами, що зумовлюють формування облікової політики підприємства в нашій країні, є:

- Перехід України на національні стандарти бухгалтерського обліку, що мають своєю основою міжнародні розробки в цій галузі, передбачає надання фінансовій звітності більш управлінської, інформаційної спрямованості.
- Концепція бухгалтерського обліку в Україні, сформована на основі міжнародних і національних стандартів, може бути представлена як багаторівнева структура, до складу якої входять на: мікроекономічному рівні – виробничі системи; макроекономічному рівні – національно-господарські галузеві системи, фінансово-промислові системи; глобальному рівні – міжнародні транснаціональні господарські, фінансові та фінансово-промислові системи. На міжнародних та державних рівнях встановлюються загальні правила фінансового обліку, які повинні оптимально поєднувати державну регламентацію із засадами ринкової економіки. В масштабах галузі ці правила уточнюються. Докладна розробка правил і визначення механізму їх реалізації мають здійснюватися на підприємстві. Оскільки кожному підприємству властиві свої особливості, то при розробці облікової політики необхідно передбачити ті принципи, методи і процедури, які характерні для його діяльності.
- Після відмови держави від жорсткої регламентації в обліку і впровадження в господарську практику П(С)БО у підприємств з'явилися альтернативні

варіанти організації обліку з багатьох напрямів господарської діяльності.

Обраний оптимальний варіант ведення бухгалтерського обліку має бути узаконений, тобто знайти відображення в наказі про облікову політику підприємства.

- Прийняття підприємствами різної політики щодо окремих розділів бухгалтерського обліку, яка визначається підходами у виборі складу і порядку ведення рахунків, способів оцінки активів і відображенні їх в калькуляції витрат тощо, ускладнює завдання зіставності та інтерпретації фінансових звітів зовнішніми користувачами та аудиторами. Фінансова звітність повинна бути зрозумілою всім зовнішнім користувачам, які матимуть змогу порівнювати фінансові звіти не тільки підприємств однієї галузі, а й підприємств різних галузей як однієї, так і різних країн. Адже, як зауважує Є. Мних, «ні процеси іноземного інвестування, ні торгівлі, ні інформаційного обміну неможливі за різних систем обліку, розбіжності показників і заходів, тому що оцінки інтересів будуть різними» [15]. Зіставність звітів досягається дотриманням вимог П(С)БО, МСФЗ разом із розкриттям облікової політики підприємства за всіма розділами бухгалтерського обліку.
- В умовах вільних, нерегламентованих ринкових відносин, коли сфера товарообміну є вкрай нестійкою, успіх підприємства визначається знанням потреб ринку і стану зовнішнього середовища, в якому воно діє. Особливе місце у цьому процесі відводиться фінансовій звітності, яка є кінцевою подією облікової політики і характеризує економічну діяльність підприємства у зовнішньому середовищі. За таких умов облікова політика має управлінську спрямованість і визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловій співпраці, оцінює ступінь гарантованості економічних інтересів самого підприємства і його партнерів у фінансових та інших відносинах.
- Розвиток ринкових відносин сприяє збільшенню кількості користувачів фінансової інформації. Пошук пріоритетів і вибір правильної стратегії невід'ємно пов'язані із коригуванням правил, посиленням одних і

послабленням значущості інших чинників, що відображується в обліковій політиці підприємства. У цьому разі особливої уваги заслуговує важлива складова облікової політики – управлінський облік, який забезпечує виявлення, вимірювання, збирання, аналіз, підготовку і прийом інформації, необхідної управлінському персоналу для розробки бізнес-планів, фінансових бюджетів, і сприяє вирішенню поточних та довгострокових економічних завдань підприємства. Отже, облікова політика пов'язана з господарською діяльністю виробничих систем і, як правило, спрямована на їх розвиток і вдосконалення.

Таким чином, саме в процесі реформування бухгалтерського обліку в Україні було узаконено термін «облікова політика». Відбулося це з прийняттям Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». У статті 1 даного Закону зазначається, що облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності [64]. Даний термін знайшов своє відображення також у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [52].

Основна мета облікової політики – забезпечити одержання достовірної інформації про майновий і фінансовий стан підприємства, результати його діяльності, що є необхідною для всіх користувачів фінансової звітності з метою прийняття відповідних рішень.

Основне призначення і головна задача застосування підприємством облікової політики – максимально адекватне відображення діяльності підприємства, формування повної, об'єктивної і достовірної інформації про неї для ефективного регулювання цієї діяльності в інтересах бізнесу і зацікавлених осіб [21].

Отже, облікова політика підприємства – це не просто сукупність принципів, методів, способів ведення обліку, обраних відповідно до умов господарювання, але й вибір методів ведення обліку, які надають можливість використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя залежно від поставлених цілей. Іншими словами, облікову політику в

широкому розумінні можна визначити як управління обліком, а у вузькому - як сукупність методів ведення обліку.

Облікова політика підприємства повинна сприяти одержанню своєчасної і достовірної інформації для широкого кола користувачів. Формування облікової політики залежить від інтересів різних груп користувачів облікової інформації. Взаємозв'язок економічних інтересів користувачів інформації облікової політики наведений на рисунку 1.1.

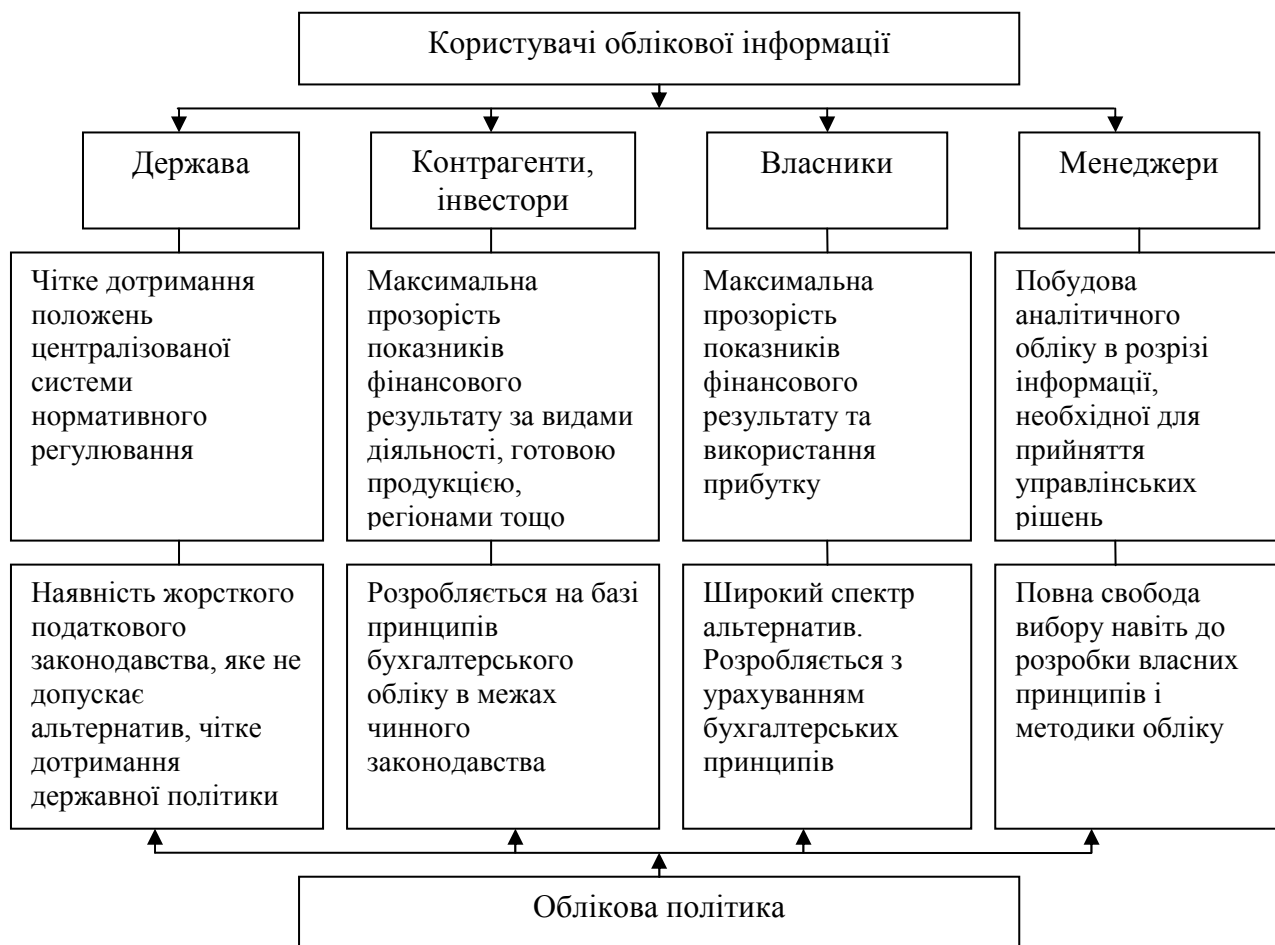

Рисунок 1.1. Взаємозв'язок економічних інтересів користувачів інформації облікової політики

На сьогодні сутність облікової політики досліджується все більшою кількістю вітчизняних та закордонних науковців. Проте поняття «облікова політика» науковцями трактується по різному.

Розглянемо підходи науковців щодо трактування поняття «облікова політика» в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Тлумачення поняття "облікова політика" у сучасній науці

Прізвища авторів	Визначення поняття
Азрімян А. Н. [5]	Обрана підприємством сукупність способів ведення бухгалтерського обліку (первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування і результатів узагальнення фактів господарської діяльності) у відповідності з особливостями його господарської діяльності, яка використовується постійно.
Барановська Т. В. [76, с. 23]	Комплекс методичних прийомів, способів і процедур ведення бухгалтерського обліку, що обираються підприємством із загальноприйнятих або розроблених самостійно з урахуванням особливостей його діяльності з метою забезпечення захисту прав та інтересів власника.
Бичкова С. М., Райхман М. В., Соколов В. Я. [2]	Сукупність способів ведення бухгалтерського обліку і складання бухгалтерської звітності, обраних компанією, які відповідають умовам господарювання.
Бутинець Ф. Ф. [8]	Система способів і прийомів організації та ведення обліку на конкретному підприємстві, закріплена відповідним внутрішнім нормативним актом на визначений термін.
Вербило О. Ф. Кондрицька Т. П. [7]	Принципи та правила ведення бухгалтерського обліку в певній організації
Вербицька Л. В., Канаєва Т. В. [12, 27]	Сукупність способів ведення бухгалтерського обліку, які були обрані підприємством.
Горяєва М. С., Кочерга С. В. [18, 30]	Сукупність форм і методів ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.
Рузмайкіна І. В. [74, с. 33]	Сукупність довготривалих заходів переважно стратегічного значення, що мають за мету суттєвий розвиток системи управління та забезпечення динамічного функціонування всіх її частин, в тому числі обліку, відповідно до чинного законодавства та змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі.
Свірко С. В. [75]	Сукупність облікових принципів, методів, процедур та заходів для забезпечення якісного, безперервного проходження інформації від етапу первинного спостереження до узагальнюючого – складання звітності.
Стефанюк І. [76, с. 23]	Сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються суб'єктом господарювання для ведення поточного обліку, складання та подання фінансової звітності, визначених законодавством України

На нашу думку, заслуговує уваги визначення надані А. Н. Азрімяном та Т. В. Барановською, які звернули увагу на те, що облікова політика обирається підприємством з врахуванням особливостей його господарської діяльності.

У визначенні поняття «облікова політика» надане І. Стефанюк важливим, на нашу думку, є те, що в ньому підкреслюється зв'язок можливостей підприємства у виборі методів обліку з необхідністю дотримуватися нормативної бази бухгалтерського обліку.

Становить інтерес також визначення надане Ф. Ф. Бутинцем, оскільки

саме він зазначив, що облікова політика є сукупністю способів і прийомів необхідних не лише для ведення обліку, але й для його організації, також науковцем висвітлюється те, що облікова політика, повинна бути закріплена внутрішнім нормативним документом підприємства.

Ми вважаємо, що найбільш змістовним є визначення облікової політики, дане С. В. Свірко. Беручи за основу дане визначення та враховуючи визначення надані іншими вченими, можна надати авторське визначення облікової політики – це сукупність принципів, методів, процедур, способів організації та ведення поточного обліку, складання і подання фінансової звітності, що обираються суб'єктом господарювання самостійно з врахуванням особливостей його діяльності і знаходять своє відображення у внутрішньому нормативному документі підприємства.

Однак на практиці часто виробнича система не досягає потрібного рівня або ці процеси здійснюються дуже поволі. На жаль, як справедливо наголошується в економічних дослідженнях, керівництво підприємств не надає належної уваги процесу формування облікової політики.

Ситуацію, що склалася, можна пояснити такими основними причинами [15].

По-перше, в Україні не сформувалися стійкі товарні та фінансові ринки, а також їх інфраструктура. Поступово долається спад промислового виробництва, налагоджуються виробничі та комерційні зв'язки, накреслюються шляхи стратегічного розвитку. Це відбувається в умовах гострого дефіциту фінансових і матеріальних ресурсів. Господарюючі суб'єкти у багатьох випадках в збиток своїм стратегічним планам вимушені працювати за правилами, що диктують їм інвестори, постачальники сировини, матеріалів, енергоресурсів тощо. Тобто об'єктивно складається така ситуація, коли неможливо достатньо повно реалізувати не тільки специфічні, а й основні принципи бухгалтерського обліку.

По-друге, поряд з проблемами формування ринкових структур, зростанням виробництва та розвитком комерційних зв'язків відбуваються процеси становлення нового економічного мислення, нової етики управління, адаптації

бухгалтерського обліку до реалій господарювання, наближення його до світової облікової практики та умов ринкової економіки. Відсутність достатнього досвіду роботи у новому економічному середовищі негативно позначається на процесах формування облікової політики.

По-третє, в господарській практиці трапляються випадки, коли функціональні процеси впроваджуються розрізнено, без відповідної підготовки. В результаті функціональна діяльність - планування, облік, аналіз, звітність тощо - на окремих підприємствах здійснюється на достатньо високому рівні, а виробнича система розвивається та вдосконалюється слабо. Причиною виникнення такої ситуації можуть бути явища заорганізованості, управління без урахування об'єктивних законів розвитку. Іншими словами, облікова політика формується не тільки задля обліку, вся функціональна діяльність, зумовлена обліковою політикою, повинна здійснюватися з метою розвитку і вдосконалення виробничої системи.

По-четверте, у господарській практиці відбувається адаптація до умов роботи з використанням національних стандартів бухгалтерського обліку. При цьому виникає багато організаційних проблем.

У сформованих умовах труднощі розробки облікової політики полягають у тому, що фахівці з обліку повинні не тільки розуміти теорію, що стоїть за проголошеними бухгалтерськими принципами обліку, а й знати: якою мірою цих принципів по суті та за формою дотримуються на практиці; який допускається ступінь свободи здійснення цих принципів за їх природою. При цьому особливу увагу рекомендується приділяти описанню принципів і методів, на які випав вибір з наявних припустимих альтернатив, і розгляду незвичайних, нових та галузевих принципів і методів.

Таким чином, на сьогодні, облікова політика більшості підприємств України не відповідає вимогам, що висуваються П(С)БО 1 та П(С)БО 6, та не дає можливості сформулювати цілісне уявлення про особливості методики та організації обліку конкретного підприємства. На основі проведеного нами дослідження облікових політик різних підприємств України, можна сформулювати перелік основних недоліків, які наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Основні недоліки облікових політик підприємств України

№ з/п	Недолік	Характеристика
1	Відсутність регламентації	Облікова політика на підприємстві не затверджена наказом керівника.
2	Формальний підхід	При формуванні облікової політики не акцентується увага на специфіку діяльності підприємства. Облікова політика має «шаблонний» характер.
3	Відсутність структури	Зміст облікової політики не має конкретно обґрунтованих блоків, що характеризують окремі об'єкти обліку, а має сукупність змішаних пунктів.
4	Не повний перелік елементів висвітлюються	Облікова політика має суттєві прогалини, що стосується обліку певних елементів об'єкта.
5	Розходження між відображеними методами, та методами, які використовуються на практиці	В разі зміни методу нарахування амортизації чи інших методів і процедур, до облікової політики мають вноситись зміни, якщо це не відбувається, то виникають розходження.
6	Відсутність обґрунтування податкового обліку	Не розкриті питання організації та ведення податкового обліку на підприємстві.
7	Вказання конкретних прізвищ в обліковій політиці	Зазначення в Наказі про облікову політику не посадових осіб, відповідальних за ту чи іншу ділянку роботи, а конкретних прізвищ.
8	Відображення кореспонденцій	Облікова політика перевантажена типовими кореспонденціями рахунків по окремим об'єктам обліку.
9	Відсутність відповідальності	В обліковій політиці не вказана особа (посада), яка відповідає за дотримання положень облікової політики.

Джерело: Сформовано автором

Таким чином, формування ринкової економіки, існування різних форм власності, розширення міжнародних економічних зв'язків українських підприємців та наявність права вибору і його реалізації зумовлюють впровадження в організацію бухгалтерського обліку облікової політики, яку підприємство визначає самостійно.

Проте сьогодні є необхідним переосмислення ролі облікової політики в процесі управління підприємством. Саме управлінська спрямованість облікової політики має сенс, оскільки повною мірою може впливати на процеси господарювання.

Відсутність сформованих товарних і фінансових ринків, їх інфраструктури, достатнього досвіду роботи підприємств у новому економічному середовищі та науково обґрунтованих рекомендацій формування

облікової політики, потребують суттєвого підвищення уваги до проблем формування облікової політики підприємства.

1.2. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення формування облікової політики в Україні

В умовах становлення України в ринкових відносинах, бухгалтерський облік перетворюється на засіб забезпечення користувачів високоякісною обліковою інформацією для прийняття економічних рішень. І для досягнення єдності показників діяльності в суспільстві, загальне методологічне керівництво бухгалтерським обліком здійснюється за загальноприйнятими у світовій практиці принципами обліку та на законодавчій основі.

Облікова політика може формуватись на двох рівнях:

- макрорівень – передбачає формування політики державних органів щодо розвитку обліку в Україні, а саме: визнання країною міжнародних бухгалтерських стандартів та впровадження їх в національну систему обліку, вирішення питань щодо рівня регламентації обліку, розробка національного плану рахунків, розробка та затвердження форм звітності, методичне та організаційне керівництво системою обліку в країні, сприяння підготовці кадрів та розвиток наукових досліджень з обліку, програма книговидавання, забезпечення методичною літературою бухгалтерів – практиків;
- мікрорівень – політика конкретного підприємства з метою забезпечення надійності фінансової звітності: робочий план рахунків бухгалтерського обліку, форми первинних облікових документів, порядок проведення інвентаризації активів та зобов'язань, методи оцінки активів та зобов'язань, правила документообігу і технологія обробки облікової інформації, порядок контролю за господарськими операціями, інші рішення, необхідні для організації бухгалтерського обліку.

Організація і ведення бухгалтерського обліку на підприємствах

здійснюється згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Саме в даному законі зазначається з якою метою здійснюється державне регулювання обліку та звітності, зокрема:

- створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств та гарантують і захищають інтереси користувачів;
- удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності [64].

Функції державного регулювання облікової системи України реалізуються через систему органів державної влади та державного управління. Загальна характеристика основних органів державного управління обліковою системою наведена в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3. Характеристика осевих органів державного управління обліковою системою

Органи управління	Функціональні обов'язки
Кабінет Міністрів України	Організацією єдиної системи бухгалтерського обліку України займається
Міністерство фінансів України	регулювання загальних питань методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності, і разом з тим облікової політики.
Методологічна рада з бухгалтерського обліку	дорадчий орган при Міністерстві фінансів складу ради входять висококваліфіковані науковці, спеціалісти міністерств і відомств, підприємств і організацій України.
Державний комітет статистики України, Департамент фінансового забезпечення, бухгалтерського обліку та звітності	здійснює загального керівництва системою обліку і статистики держави. А саме: розробка та затвердження форм звітності, порядку їх складання і подання; регламентація первинного обліку стосовно всіх галузей економіки; розробка єдиних показників, за якими здійснюється облік [60].
Управління методологією бухгалтерського обліку	забезпечує розроблення та впровадження єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності; забезпечує вдосконалення бухгалтерського обліку і приведення його у відповідність із міжнародними стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності; забезпечує розроблення та затверджує в установленому порядку: національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку; плани рахунків та інструкції про їх застосування підприємствами; типові форми реєстрів бухгалтерського обліку і фінансової звітності, методичні рекомендації та інші нормативно-методичні документи з питань обліку і звітності [61].
Державне казначейство України та НБУ	регламентацію бухгалтерського обліку бюджетних установ та банків [64].

Охарактеризуємо детальніше нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку в Україні. Встановлена структура нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку складається з п'яти рівнів, зображених на рисунку 1.2 [16].

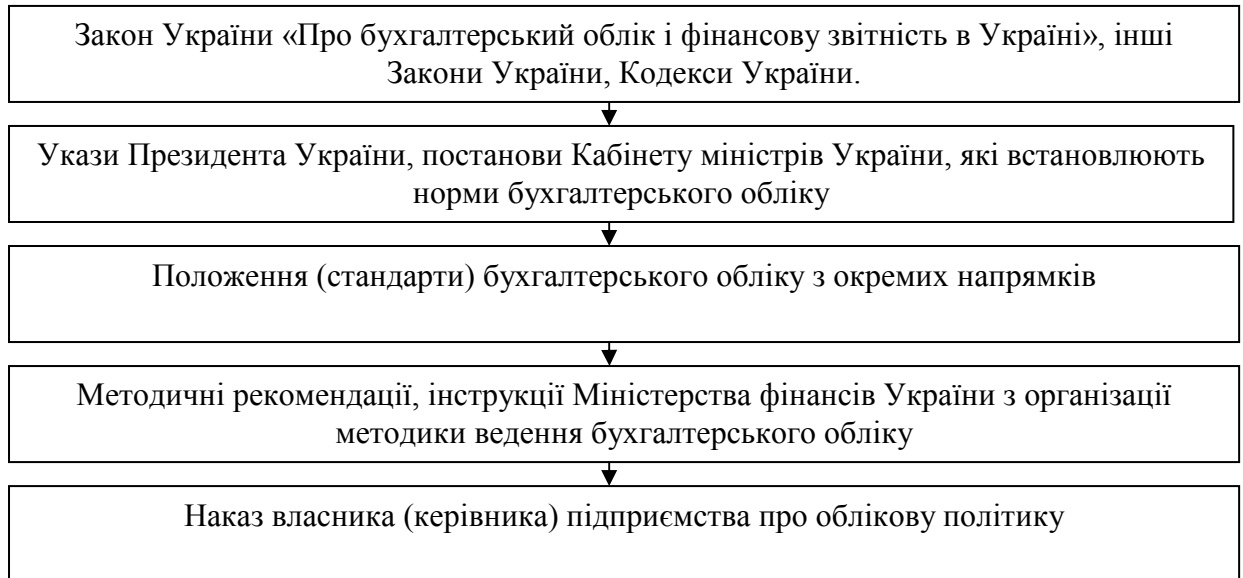

Рисунок 1.2 – Структура нормативно-правового регулювання обліку

На першому рівні даної структури головним є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Даний закон визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні і має п'ять розділів. З появою Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» підприємства почали мати свободу вибору, що стосується організації та ведення обліку, а саме для забезпечення ведення обліку підприємство самостійно обирає форму організації обліку, форму ведення бухгалтерського обліку, визначає облікову політику підприємства [1, с. 70].

На другому рівні, норми бухгалтерського обліку встановлюються наказами, постановами Кабінету Міністрів України, іншими урядовими органами. Прикладами є: Указ Президента України «Про перехід України до загальноприйнятого у міжнародній практиці системи обліку та статистики»; Постанова КМУ «Про затвердження програми реформування системи

бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів»; Постанова КМУ "Порядок визначення розмірів збитків від розкрадань, нестачі, псування матеріальних цінностей"; Постанова КМУ «Про норми відшкодування витрат на відрядження в межах України і за кордон» та інші постанови, а також всі накази Державного Комітету Статистики стосовно вимог до ведення первинного обліку [63, 64, 60, 66].

На другому рівні встановлюються принципи, які є необхідними, для використання під час розробки третього і четвертого рівнів.

Третій рівень регулюється національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку (П(с)БО) – це нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, що визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що не суперечить міжнародним стандартам [60].

Всі діючі П(с)БО можна об'єднати в певні групи. Групи П(с)БО наведені на рисунку 1.3 [44].

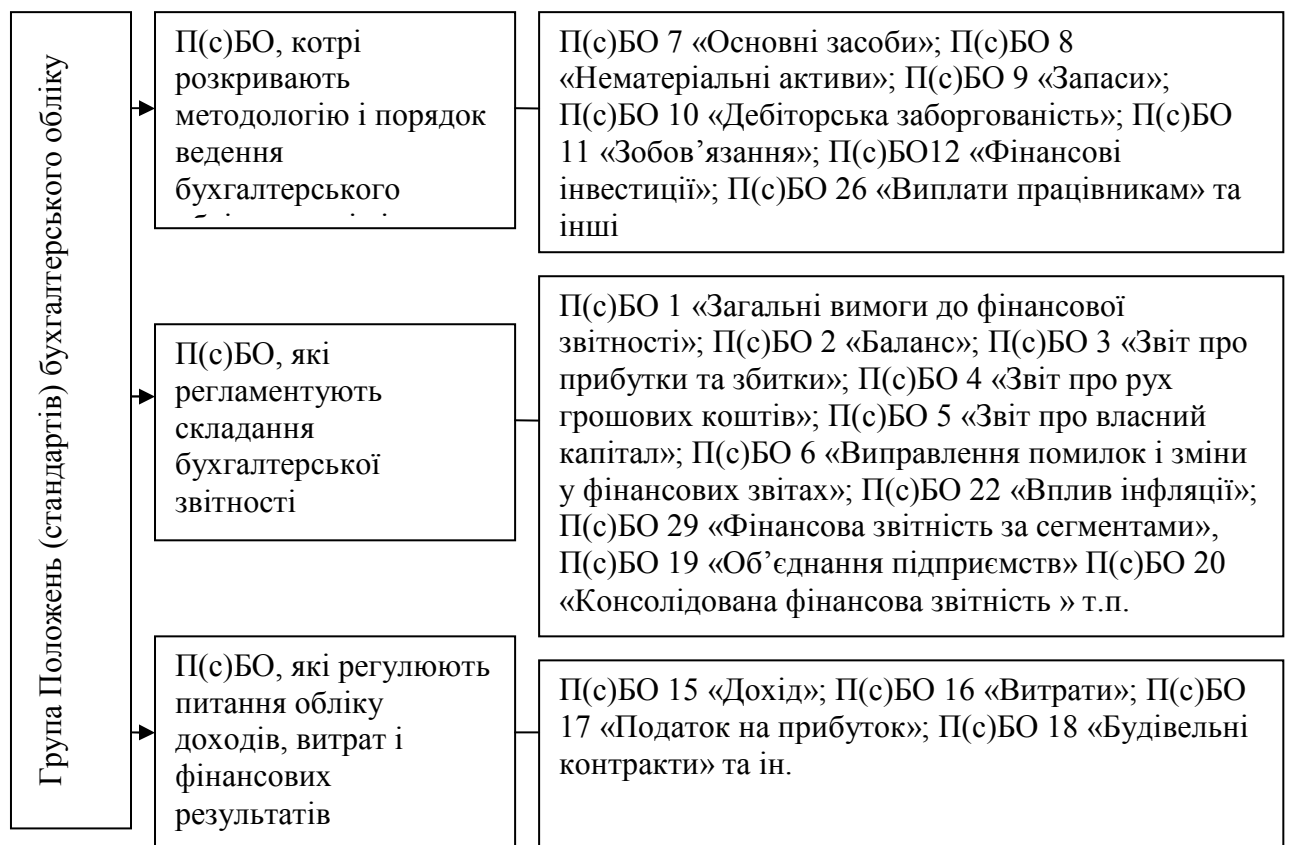

Рисунок 1.3 – Групи П(с)БО

З метою вдосконалення розуміння та використання положень бухгалтерського обліку пропонуємо виокремити додатково ще дві групи, для вдосконалення класифікації стандартів.

Зокрема, до четвертої групи ми пропонуємо віднести П(с)БО18 «Будівельні контракти» і П(с)БО 30 «Біологічні активи», які регулюють питання бухгалтерського обліку в галузях народного господарства [53, 54].

До п'ятої групи ми пропонуємо віднести стандарти, які висвітлюють питання обліку фінансової діяльності підприємства, а саме П(с)БО 12 «Фінансові інвестиції», П(с)БО 13 «Фінансові інструменти» та П(с)БО 31 «Фінансові витрати» [55, 56, 57].

Хоча в Україні розроблена значна кількість стандартів, проте існує багато питань на які стандарти не дають відповідь. Також слід зазначити, що більшість П(с)БО містять стислу інформацію, необхідну для ведення бухгалтерського обліку, без деталізації і пояснень, що ускладнює їх застосування. Хоча Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів й передбачала розробку методичних вказівок і рекомендацій із застосування окремих положень бухгалтерського обліку в тримісячний термін після їх затвердження, проте дана вимога не виконується. Однак, позитивним є те, що на сьогоднішній день Міністерство фінансів України працює над створенням методичних рекомендацій до національних стандартів.

Методичні рекомендації та інструкції з бухгалтерського обліку становлять собою четвертий рівень нормативно-правового забезпечення організації бухгалтерського обліку в Україні. До цього рівня можна віднести лист Міністерство Фінансів України «Про облікову політику» від 21.12.2005 р. N 31-34000-10-5/27793

До прикладів таких інструкцій можна віднести: Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку; Інструкція з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків; Інструкція зі

статистики заробітної плати; Інструкція про службові відрядження в межах України і закордон та інші [27, 25, 26, 28].

Наступним і останнім рівнем нормативно-правового регулювання організації обліку є наказ про облікову політику підприємства. Головним призначенням наказу про облікову політику є організація бухгалтерського обліку відповідно до законодавства та вимог управління в межах організаційної системи власника, його діяльності.

Звернемо увагу на п.5 ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», в ній зазначається що підприємство самостійно визначає облікову політику. Кожне підприємство визначає власну облікову політику, виходячи з прийнятих в нашій країні законодавчих актів та нормативних документів. Внаслідок чого і з'явився п'ятий рівень нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні. Тому сьогодні особливого значення набувають питання нормативно-правового забезпечення саме формування облікової політики.

Слід зазначити, що оформлена розпорядчим документом облікова політика не повинна протирічити жодному документу вищих рівнів.

Вивчення стану нормативно-правового регулювання облікової політики дозволяє зробити висновок про те, що в Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», П(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» розкрито лише деякі положення щодо облікової політики, зокрема: надане визначення облікової політики; передбачена самостійність встановлення облікової політики підприємством; визначено порядок розкриття і внесення змін в облікову політику.

Проте у вищезгаданих нормативних документах не зазначений сам механізм формування облікової політики, зокрема хто несе відповідальність за формування облікової політики, в який термін повинна бути розроблена облікова політика новоствореного підприємства, яким розпорядчим документом повинна оформлятися облікова політика.

В спеціалізованій літературі розглядаються різні варіанти вирішення

зазначених проблем. Зокрема Филипюк О. В. пропонує створити на основі МСБО 1 та ПБУ 1/98 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку „Облікова політика” відокремивши в ньому такі розділи: загальні положення, формування облікової політики, розкриття облікової політики та зміна облікової політики [22].

Таким чином, система бухгалтерського обліку в Україні характеризується державною формою управління та регулювання. Функції державного регулювання облікової системи реалізуються через систему органів державної влади та державного управління. Головним органом державного регулювання обліку є Кабінет Міністрів України, його структурний підрозділ – Міністерство Фінансів, у складі якого діє Методологічна рада з бухгалтерського обліку. В Україні нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку складається з п'яти рівнів. Проте, нормативно-правове регулювання облікової політики в Україні не є досконалим та потребує подальшого розвитку. При цьому необхідно враховувати норми міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

1.3. Основні принципи формування облікової політики

Важливою складовою облікової політики є її теоретичний елемент який включає поряд з аналізом законодавчих актів, наукових положень конструювання підсистем обліку, а також визначення теоретичних основ бухгалтерського обліку, положення та нормативні акти з питань організації обліку в Україні дослідження основних принципів облікової політики.

Принципами облікової політики – є правила, які використовуються при вимірюванні, оцінці і реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності. Серед основних 10 принципів бухгалтерського обліку, головну роль в даному випадку відіграє принцип послідовності – постійне застосування підприємством обраної облікової політики [9, С.26].

Ефективна, оптимальна та раціональна організація бухгалтерського обліку

базується на дотриманні ряду визначальних принципів. Щодо переліку, то в різні часи до їх складу входила різна кількість принципів організації обліку.

В період кінця XIX початку XX століття, існувало два підходи до трактування змісту принципів організації обліку та щодо їх кількості.

Порівняльна характеристика точки зору англо-американських науковців та французьких вчених наведена в таблиці 1.4 [47, С.22].

Таблиця 1.4. – Принципи організації бухгалтерського обліку (XIX–XX ст.)

Принципи англо-американської школи	Принципи французької школи
Розподіл праці – виконання рядовим бухгалтером простих маніпуляцій.	Механізація обліку – реорганізація обліку, автоматизація.
Локалізація інформації – облік є знаряддям оперативного управління.	Економія часу – паралельне виконання декількох робіт, яке дають машини.
Конкуренція в контролі – принцип колації.	Економія праці – скорочення штату у великих бухгалтеріях.
Дієвість бухгалтерії – ефективна робота бухгалтерії.	Безпечність – здійснення самоконтролю й ревізії.
Методологічна незалежність – кожне підприємство саме встановлює методологію ведення обліку.	Скорочення термінів – бухгалтерія має надавати найточніші дані в найкоротші терміни.
Психологічний клімат – організація взаємовідносин між бухгалтерами та іншими працівниками, дисципліна.	Чіткість – удосконалення бухгалтерської мови, ясність.

На основі наведених принципів, можна зробити такі висновки, що ключовою ідеєю у принципах французьких вчених є удосконалення методики ведення та організації бухгалтерського обліку шляхом його автоматизації, яка в свою чергу дасть можливість економії часу бухгалтерів, скорочення термінів і спростить процедури ревізії та контролю.

Щодо англо-американської школи, то виділені принципи направлені на збільшення ефективності роботи бухгалтерів (розподіл праці, конкуренція, дієвість бухгалтерії) та покращення умов праці шляхом підтримки психологічного духу в колективі й самостійною розробкою усіх методологічних положень на основі специфіки діяльності компанії.

Якщо ж говорити про вітчизняну школу бухгалтерського обліку, то вона нещодавно сформулювала систему принципів організації обліку.

До науковців, які займалися розробкою цього питання належать:

В.В.Сопко, В.П.Завгородній, А.М.Кузьмінський та М.Т.Білуха. Але в процесі досліджень думки вчених розділилися на дві групи, порівняння яких наведено в таблиці 1.5 [75, С.12].

Таблиця 1.5 – Підходи до формування системи принципів організації обліку з точки зору вітчизняних вчених

Науковці	Принципи організації бухгалтерського обліку													
	Адаптивності	Безперервності	Випереджувального відображення	Всебічності	Динамічності	Кооперування	Паралельності	Пропорційності	Прямоточності	Ритмічності	Системоутворюючих відносин	Спеціалізації	Субординації	Цілісності
А.М.Кузьмінський, В.В.Сопко, В.П.Завгородній	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+
М.Т.Білуха	-	+	-	-	-	+	-	+	+	+	-	+	-	-
Ф.Ф. Бутенець	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

На основі наведеної таблиці, можна зробити висновок, що думки вітчизняних вчених співпадають лише, щодо чотирьох основоположних принципів організації бухгалтерського обліку таких, як:

- принцип безперервності передбачає послідовність облікового, контрольного та аналітичного процесів під час розв'язування конкретних завдань;
- принцип пропорційності вимагає правильного співвідношення між різними елементами й об'єктами організації, зокрема обчислювальної техніки, кваліфікаційного складу виконавців;
- принцип прямоточності полягає у раціональній організації інформаційних потоків між учасниками облікового процесу;
- принцип ритмічності полягає у рівномірному надходженні даних та виході інформації [75, С.13].

Щодо решти принципів організації бухгалтерського обліку, то їхня значимість є анітрохи не меншою, ніж попередніх чотирьох і сутність полягає

у наступному:

- принцип адаптивності означає пристосування будови та функцій бухгалтерського обліку до конкретних умов управління;
- принцип випереджувального відображення впливає з наявності проблем, розв'язання яких продиктоване часом, що передбачає прогнозування найбільш вірогідного стану досліджуваної системи в майбутньому;
- принцип всебічності потребує врахування всіх внутрішніх зв'язків і відношень у системі, усіх факторів, які впливають на її функціонування;
- принцип динамічності встановлює, що всі характеристики системи мають розглядатись не як постійні, а як безперервно змінювані до своєї протилежності;
- принцип кооперування полягає у об'єднанні праці обліковців;
- принцип паралелізму передбачає обов'язкову наявність системи бухгалтерського обліку в кожному самостійному підрозділі;
- принцип паралельності полягає у одночасному паралельному виконанні облікових процедур стосовно різних за змістом господарських операцій, здійснюваних суб'єктом господарювання;
- принцип системоутворюючих відносин полягає у визначенні саме тих зв'язків між частинами системи, що забезпечують її цілісність, існування та розвиток;
- принцип спеціалізації полягає у вузькій спрямованості роботи бухгалтера;
- принцип субординації означає ієрархічну побудову елементів і відносин за наперед чітко визначеними критеріями;
- принцип цілісності передбачає розгляд системи бухгалтерського обліку як цілісної системи, істотні ознаки якої не зводяться до властивостей жодної її складової [15, С.23].

Щодо використання тих чи інших принципів організації обліку на підприємстві, керівник та головний бухгалтер приймають рішення самостійно.

Але доцільно вказати, що при розробці облікової політики необхідно керуватися не лише специфічними принципами, але й загальними організаційно-управлінськими, які впливають на вибір важливих факторів і

характеризують зв'язки внутрішніх господарських процесів з зовнішнім середовищем. Характеристика принципів наведена в табл. 1.6 [22].

Таблиця 1.6. – Організаційно-управлінські принципи формування облікової політики

Принцип	Характеристика принципу
Системності	Облікова політика розглядається як штучно створена функціональна складова виробничої системи, яка виконує функції пов'язані зі збором, класифікацією, обробкою, аналізом і формуванням звітності.
Комплексності	При формуванні облікової політики необхідно вивчати і оцінювати події не по окремих ізольованих причинах, а по сукупному впливу на систему технологічних, економічних, політичних, екологічних, організаційних, соціальних факторів.
Науковості і обґрунтування	Спеціалісти мають розробляти облікову політику підприємства на основі знання законів виробництва та новітніх інформаційних технологій.
Ефективності	Кожне підприємство найбільш ефективно обирає найкращий спосіб для себе використання ресурсів, методів обліку, аналізу і контролю, що і являється сутністю облікової політики.
Планомірності і динамізму	Облікова політика має бути націлена на вирішення не лише поточних, але й довгострокових, стратегічних задач розвитку підприємства.
Профілактики	Розробка при формуванні облікової політики спеціальних, попередньо передбачених процедур і конкретних заходів, які дозволять спрогнозувати і попередити перешкоди в розвитку, чи нормальному функціонуванні виробничої системи.
Безперервності	Створення таких організаційних умов господарювання, при яких досягаються стійкість і безперервність облікової політики.
«Селекції»	Зайва облікова інформація ускладнює організацію її збору, обробки, аналізу, підвищує трудоемкість цих процесів, стримує прийняття рішень, знижає ефективність функціонування всієї системи.
Співставність інтересів	При розробці облікової політики, необхідно пам'ятати, що підприємство є елементом державної системи, керується нормативними актами, державними ресурсами, пільгами.

Таким чином, перераховані методологічні принципи повинні забезпечити повноту і своєчасність відображення фактів господарської діяльності; можливість визнання витрат і зобов'язань у більшій мірі, чим доходів і активів; пріоритетність економічного змісту операцій перед формою; тотожність даних аналітичного і синтетичного обліку за звітний період; раціональне ведення обліку стосовно до конкретних умов підприємства.

РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Аналіз основних підходів до формування облікової політики

Формування облікової політики є непростим і важливим етапом в діяльності суб'єкта господарювання, який є дуже трудомістким та відповідальним, оскільки впливає на фінансові результати та ефективність діяльності в цілому. Економічно обґрунтована політика дає змогу суб'єкту господарювання впливати на ефективність використання своїх ресурсів та на фінансово-економічні показники своєї діяльності.

Для того, щоб в повному обсязі розкрити всі аспекти формування облікової політики підприємства, необхідно розглянути її в контексті організації бухгалтерського обліку, оскільки це є методична стадія організації обліку.

Так А.А. Пилипенко та В.І. Отенко вважають, що облікова політика повинна формуватись у тісному взаємозв'язку із податковим плануванням. Особливої уваги заслуговує пропозиція щодо залучення до цього процесу фахівців різних структурних підрозділів [69].

За цією схемою варіанти положень про облікову політику від головного бухгалтера повинні передаватись для розрахунку варіантів облікової політики головному економісту далі інформація надається групі аналітиків (консалтингова фірма) для оцінки варіантів організації виробництва.

Після кожного етапу обробки варіантів розрахунки подаються заступникові директора з економіки та фінансів або керівнику підприємства (в залежності від структури управління). Завершальним етапом є вибір оптимального варіанту для підприємства.

Як бачимо такий підхід є досить трудомістким та, за рахунок залучення послуг консалтингової фірми, ресурсномістким, що для сільськогосподарських кооперативів є не завжди прийнятним. Однак, за такого підходу можна бути впевненим у якості та ефективності розробки облікової політики.

В.С. Ленъ класифікує облікову політику відповідно до користувачів фінансової звітності [15]. В зв'язку з цим він виділяє три види облікової політики щодо: фінансової звітності, податкових відносин, отримання даних управлінського обліку. Також наводить основні елементи облікової політики відносно П(С)БО, цей перелік є досить деталізованим і, на наш погляд, може використовуватись різними підприємствами з врахуванням галузевих особливостей.

Проте, даний підхід до формування облікової політики обмежується лише висвітленням наявних варіантів, які дозволяє обирати законодавство.

В процесі формування облікової політики необхідно враховувати певні вимоги, які встановлює П(С)БО 1, а саме:

- використовувати основні принципи міжнародної практики обліку (принцип послідовності та безперервності);
- раціональність облікової політики, полягає в економії і ефективності ведення бухгалтерського обліку;
- тотожність даних аналітичного і синтетичного обліку, показників звітності з даними синтетичного обліку [52].

Об'єктами облікової політики є активи, пасиви, витрати, доходи, фінансові результати, організація праці бухгалтерів, організаційні питання щодо ведення обліку.

Суб'єкту господарювання чинним законодавством надано багато можливостей при виборі облікової політики:

- підприємство це робить самостійно, а саме: впроваджує „сукупність принципів, методів та процедур, які використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності”.
- активна участь у розробці облікової політики стимулює підприємство формувати раціональну структуру доходів та витрат.
- ефективність обраної облікової політики підприємство відчуватиме не один рік, тому що облік активів та зобов'язань встановлюється на декілька років.
- результатом вдалої облікової політики повинно бути зростання чистого

прибутку та рівня рентабельності підприємства за рахунок усіх напрямів його діяльності [22].

На вибір облікової політики впливають ряд факторів які можуть бути згруповані за різними класифікаційними ознаками:

- За місцем виникнення:

- зовнішні стосовно підприємства ступінь підприємницької незалежності; ринкова кон'юнктура; система оподаткування;

- внутрішні стосовно підприємства – організаційно-правова форма і форма власності; вид діяльності, обсяги виробництва, середньоспискова чисельність працівників, собівартість продукції; наявність матеріальної бази для ведення облікових робіт; система інформаційного забезпечення підприємства; рівень кваліфікації працівників бухгалтерії, ініціативності керівника.

- За часом дії:

- поточні – зниження витрат; підвищення рентабельності виробництва; підвищення якості облікової інформації; підвищення матеріального стимулювання робітників; поліпшення розрахункової дисципліни;

- перспективні – стратегія фінансово-економічного розвитку.

- За змістом:

- виробничо-організаційні – галузева приналежність або вид діяльності підприємства; організаційно-правова форма;

- фінансово-економічні – обсяги виробництва; витрати; прибуток і рентабельність; фондвіддача; обсяги інвестицій; продуктивність праці.

В загальному виді фактори, що здійснюють вплив на формування та реалізацію облікової політики наведені в Додатку А.

Основними моментами, які охоплює облікова політика, є принципи, методи, способи та процедури, прийняті на підприємстві для складання та подання фінансових звітів.

Методи – це способи вирішення конкретних завдань, які постають перед підприємством при веденні бухгалтерського обліку [44].

Метод бухгалтерського обліку як система прийомів практичного освоєння

дійсності, полягає в первинному спостереженні, вартісному вимірі, поточному групуванні, підсумковому узагальненні.

На практиці перераховані прийоми можуть бути реалізовані по-різному - залежно від реальної економічної ситуації, умов діяльності конкретної господарської організації, ступеню усвідомлення своїх особливостей (в порівнянні із загальною моделлю), цілей і завдань управління, рівня розуміння персоналом підприємства процесу управління тощо.

Формування облікової політики полягає в тому, що з усієї сукупності способів реалізації названих прийомів обираються придатні на даний момент за конкретних умов. Обрані способи ведення бухгалтерського обліку повинні забезпечувати обліковий процес, в результаті якого формується повна і достовірна картина майнового і фінансового стану підприємства [23].

До способів ведення бухгалтерського обліку належать способи групування та оцінки фактів господарської діяльності, відшкодування вартості майна, що амортизується, організація документообігу, інвентаризації, способи застосування рахунків бухгалтерського обліку, системи реєстрів бухгалтерського обліку, обробки інформації та інші відповідні способи та прийоми.

Процедура – встановлений порядок (технологія) ведення бухгалтерського обліку [16].

Проте ні Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансова звітність», ні національні положення не розглядаються методологічні й організаційні аспекти формування облікової політики. У П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» дане лише визначення облікової політики як сукупності принципів, методів і процедур, використовуваних підприємством для складання і надання фінансової звітності.

У Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність», крім визначення «облікова політика», сказано також про те, що підприємство самостійно визначає облікову політику, вибирає форму бухгалтерського обліку, розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, затверджує правила документообігу облікової інформації, може

перевести на окремий баланс філії, представництва й інші відособлені підрозділи.

Що стосується змін облікової політики, то вони обумовлюються в П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», але цей національний стандарт не розкриває технології відображення таких змін можливих варіантів як основного, так і альтернативного, його положення носять досить узагальнений характер.

У зв'язку з вищевикладеним слід зазначити, що для ефективної роботи бухгалтерської служби підприємства необхідно на загальнодержавному рівні регламентувати порядок розробки й організаційні основи впровадження, контролю і зміни облікової політики підприємства.

Тільки прийняття до уваги всієї сукупності впливових факторів допоможе правильно підійти до обґрунтування облікової політики.

Формування облікової політики суб'єктів господарювання відбувається у декілька етапів. Розробкою цих етапів займаються такі науковці як Ф.Ф. Бутинець та П. Житній. Зміст виділених ними етапів є дещо подібним, але різниця в тому, що кожен з науковців по-різному групує основні дії і процеси, які мають бути виконані на тому чи іншому етапі.

На нашу думку, найбільш вдалим є поділ на етапи за П. Житнім [22]. основні етапи формування бюджетної політики на підприємстві наведені на рисунку 2.1.

Безпосередню участь при формуванні облікової політики, а також відповідальність за її формування, як правило, беруть на себе директор і головний бухгалтер, інженерно-технічна, планово-економічна та інші служби підприємства, відповідальні за планування таких важливих показників, як собівартість виробленої і реалізованої продукції, класифікації витрат, амортизації тощо, розробляють і вносять свої пропозиції з питань формування облікової політики.

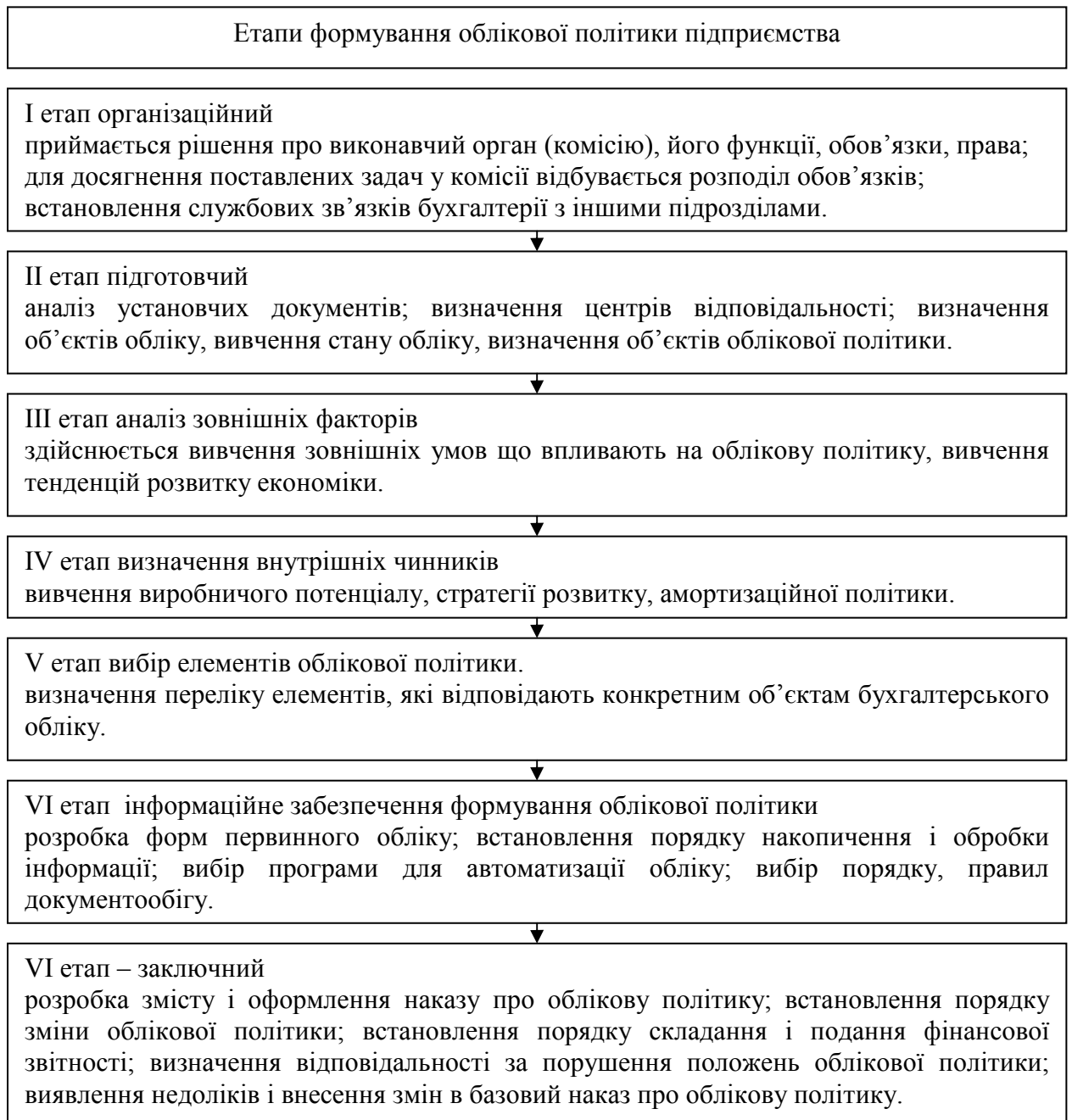

Рисунок 2.1. Основні етапи формування облікової політики

З обліковою політикою підприємства повинні бути ознайомлені:

- керівник підприємства, який несе відповідальність за її формування;
- бухгалтер підприємства, за участю якого можна грамотно та всебічно обґрунтувати зміст облікової політики;
- аудитор, оскільки облікова політика є одним з об'єктів дослідження, з вивчення яких розпочинається процес аудиторської перевірки;
- податковий інспектор, адже від багатьох принципів облікової політики

залежить порядок формування того чи іншого об'єкту оподаткування [32].

Власник або керівник (уповноважений власником) при формування облікової політики, може створити, якщо це доцільно, спеціальну комісію по розробці облікової політики. До її функцій має входити:

- аналіз господарської ситуації і законодавства;
- відслідковування змін в системі бухгалтерських стандартів;
- аналіз нових способів ведення обліку з точки зору їх придатності для використання на підприємстві;
- надання пропозицій про встановлення або зміни облікової політики; підготовка відповідних розпорядчих документів;
- аналіз виконання обраної облікової політики.

До складу комісії повинні входити спеціалісти не лише бухгалтерської служби, але й інших функціональних підрозділів і служб, в тому числі фінансової, юридичної, відділу внутрішнього аудиту тощо. В разі необхідності можна залучати до розробки облікової політики спеціалізовану організацію (аудиторську, бухгалтерську) або незалежних експертів.

Способи ведення бухгалтерського обліку, обрані підприємством при формуванні облікової політики, застосовуються з 1-го січня нового року всіма структурними підрозділами (включаючи виділені на окремий баланс) незалежно від місця їх розташування.

Оскільки способи ведення бухгалтерського обліку, обрані підприємством, повинні застосовуватися з 1-го січня, та документація, якою оформлюються зміни в обліковій політиці, повинна підготовлюватися і затверджуватися до цієї дати. Цю роботу доцільно проводити в четвертому кварталі паралельно з підготовкою до складання річного бухгалтерського звіту. В той же час доцільно готувати відповідний розділ приміток до річної фінансової звітності з поясненням облікової політики, прийнятої у звітному році.

Новостворене підприємство оформляє обрану облікову політику до першої публікації бухгалтерської звітності, але не пізніше 90 днів з дня набуття прав юридичної особи (державної реєстрації). Прийнята новоствореним підприємством облікова політика вважається дійсною з дня набуття прав

юридичної особи (державної реєстрації).

Підприємство повинно забезпечити незмінність облікової політики протягом всієї господарської діяльності. Доцільність зміни того чи іншого параметра комісія має встановити під час обов'язкової річної інвентаризації, а якщо їх розробляє аудиторська фірма, - під час аудиторської перевірки. При цьому слід пам'ятати, що такі зміни можливі у випадках, передбачених пунктом 9 П(С)БО 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах". Отже, облікова політика може змінюватись, коли:

- змінюються статутні вимоги (тобто при внесенні змін до статуту підприємства);
- змінюються вимоги органу, що затверджує П(С)БО (тобто внесені зміни чи доповнення до П(С)БО або затверджене чергове П(С)БО);
- зміни забезпечать достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства [53].

Облікова політика застосовується щодо подій та операцій з моменту їх виникнення, за винятком окремих випадків. Окремими вважаються випадки, коли суму коригування нерозподіленого прибутку на початок звітного року неможливо визначити достовірно. Тоді облікова політика поширюється лише на події, які відбуваються після дати зміни облікової політики.

Зміна облікової політики тягне за собою перерахунок прибутків за всі попередні періоди діяльності підприємства, що зайвий раз підтверджує надзвичайну важливість науково обґрунтованого, професійного підходу до її встановлення.

Не вважається зміною облікової політики встановлення облікової політики для:

- подій або операцій, які відрізняються за змістом від попередніх подій або операцій;
- подій або операцій, які не відбувалися раніше.

Таким чином, створення облікової політики на підприємстві - дуже трудомісткий і відповідальний процес. Адже підприємству не один рік доведеться працювати і враховувати свої активи і зобов'язання згідно з

розробленою ними обліковою політикою. Формування облікової політики здійснюється під вплив багатьох факторів та передбачає визначення основних принципів, форм, методів та процедур, а також основних її елементів бюджетної політики за окремими етапами.

2.2. Структура та зміст наказу про облікову політику суб'єктів господарювання

За формою облікова політика суб'єкта господарювання має вигляд наказу керівника (власника), на підставі якого головний бухгалтер складає проект наказу і зі всіма додатками та розрахунками передає на затвердження власнику (керівнику) підприємства. Наказ набирає юридичної сили з дня його підписання власником (керівником) підприємства і є обов'язковим для виконання всіма службами і працівниками підприємства.

До документів, якими оформлюють облікову політику, належать не лише накази і розпорядження керівника підприємства, але й різноманітні внутрішні правила, інструкції, положення, регламенти і процедури, рішення власників (загальних зборів акціонерів) тощо. Вибір конкретного типу документу залежить від внутрішнього розпорядку підприємства і характеру питання облікової політики.

Наказ про облікову політику є одним з перших документів, який використовується податковою інспекцією, аудиторськими фірмами та іншими відповідними службами при перевірці діяльності підприємства.

Узагальнення та аналіз структури облікової політики, яка розглядається у працях провідних науковців, зокрема таких: Бутинець Ф.Ф., Гордієнко Л. [16], Гуйда Л., Дроздова Т. [19], Пантелейчук Л., Ілляш Л., Кирилов С., Міняйло В., Онишко Д., Суворов А., Чалий І. дозволив нам узагальнити їх погляди у таблиці 2.1.

Необхідно зауважити, що різні автори не тільки по різному підходять до структури наказу про облікову політику, а і до наповнення основних її

структурних елементів. Основні підходи науковців до структури наказу про облікову політику підприємства наведені в додатку Б.

Таблиця 2.1 – Розділи, які повинен мати наказ про облікову політику

Прізвища науковців	Розділи наказу про облікової політики
Франс Бутинець [8]	Преамбула 1. Організація роботи облікового апарату 2. Методика обліку 3. Організаційно-технічні аспекти
Людмила Гордієнко, Людмила Ілляш [26]	1. Про облікову політику підприємства 2. Про організацію бухгалтерського обліку 3. Про організацію податкового обліку 4. Організаційні питання 5. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку 6. Контроль за виконання наказу
Леонід Гуйда [19, с. 22]	1. Організаційні заходи щодо порядку ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, складання та подання звітності 2. Форми, методи, норми та процедури, які стосуються облікової політики підприємства
Іван Чалий [82]	1. Про облікову політику
Володимир Міняйло [43, с. 28-30]	1. Організація бухгалтерського обліку 2. Основні положення щодо застосування принципів, оцінки статей та методів обліку відносно окремих статей звітності 3. Прикінцеві положення
Тетяна Дроздова [20, с. 54-56]	1. Встановлення на підприємстві облікової політики 2. Організація бухгалтерського обліку
Завгороднього А.Г. та Партина Г.О. [23]	Розділ 1. Облікова політика стосовно методики облікових робіт. Розділ 2. Облікова політика стосовно організації облікових робіт.

На думку Ф.Ф.Бутинця облікова політика фіксуються в наказі керівника підприємства в розрізі таких підрозділів [12].

Преамбула. Враховуючи те, що фінансова звітність складається для певного кола користувачів і повинна бути зрозумілою для нього, вона повинна містити вичерпні відомості про підприємство. У зв'язку з цим до наказу про облікову політику підприємства повинна бути включена наступна інформація: назва, організаційно-правова форма і місцезнаходження підприємства; короткий опис основної діяльності підприємства; назва органу управління, у віданні якого знаходиться підприємство чи назва його материнської компанії; середня чисельність персоналу протягом звітного періоду тощо.

Перший розділ присвячений питанню регламентації порядку організації

роботи облікового апарату: вказується форма організації бухгалтерського обліку, права та обов'язки головного бухгалтера, взаємодія з іншими підрозділами тощо.

В другому розділі наказу "Методика бухгалтерського обліку" визначаються способи ведення бухгалтерського обліку, які суттєво впливають на оцінку і прийняття рішень користувачами бухгалтерської і звітності. До них відносять: оцінку запасів, товарів, незавершеного виробництва і готової продукції; методи амортизації основних засобів; методи амортизації нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів; визнання доходів та витрат від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг; варіанти ведення обліку витрат виробництва; інші способи, що відповідають вимогам суттєвості.

Третій розділ наказу присвячується організаційно-технічним питанням бухгалтерського обліку. В ньому визначаються: форма ведення бухгалтерського обліку; розробка та затвердження робочого плану рахунків; розробка систем і форм управлінського (внутрішньогосподарського) обліку, звітності і контролю; затвердження правил документообігу і технології обробки облікової інформації та реєстрів аналітичного обліку; кількість і дати проведення інвентаризацій тощо [8].

На думку А.Г. Завгороднього та Г.О. Партина, облікову політику слід розробляти за двома основними розділами [23].

У першому розділі стосовно методики облікових робіт мають бути розкриті:

- порядок нарахування амортизації основних засобів;
- спосіб оренди основних засобів (фінансова, операційна);
- порядок нарахування зношення нематеріальних активів (за терміном корисного використання);
- методи оцінки виробничих запасів;
- порядок обліку витрат і калькулювання собівартості продукції (застосування 8-го і 9-го класів рахунків, перелік статей витрат, поділ витрат на постійні та змінні, нормування витрат);

- спосіб розподілу непрямих витрат між об'єктами калькулювання (за кошторисними ставками, пропорційно до витрат часу, пропорційно до прямих витрат тощо);

- структура і терміни погашення витрат майбутніх періодів;

- порядок формування забезпечень і резервів;

- порядок обліку фінансових результатів при виконанні робіт за довгостроковими договорами (за готовий об'єкт, за окремі етапи роботи);

- підхід до створення резервів сумнівних боргів;

- порядок розподілу і використання чистого прибутку тощо.

У другому розділі облікової політики (щодо організації облікових робіт) слід розкрити: робочий план рахунків бухгалтерського обліку; форму бухгалтерського обліку, що застосовується на підприємстві; порядок організації аналітичного обліку (за основними засобами, підзвітними особами, постачальниками тощо); спосіб організації внутрішньогосподарського обліку (за видами діяльності, за центрами відповідальності, за переділами, за процесами, за замовленнями); систему документування господарських операцій на підприємстві, правила документообігу; порядок організації і періодичність проведення інвентаризації (разова, суцільна, вибіркова); обов'язки, права і відповідальність головного бухгалтера, порядок його призначення і звільнення; порядок розподілу функціональних обов'язків серед працівників бухгалтерії [24].

Свої проекти Наказу пропонують А. Риндя, О. Чумаков, а також детально описують ті методи, вибір яких обов'язковий при його формуванні [72]. Автори Б. Юрловський, В. Шеломков, М. Карпушенко детально зупиняються на порядку складання Наказу, визначають його основні розділи, які безпосередньо відображаються в примітках до фінансової звітності, а також пропонують свій проект Наказу про облікову політику. Вони вважають, що даний розпорядничий документ доцільно розбити на 2 накази: організаційні заходи і визначення облікових принципів та процедур.

Л. Пантелійчук зупиняється на описі обраних принципів і методів, розкриває їхній вплив на звітність, а також розглядає вплив змін на облікову

політику підприємства. До наказу автор пропонує включити 2 розділи: облікова політика підприємства та порядок організації бухгалтерського обліку на підприємстві [50].

О.А. Шерстюк розглядає вплив облікової політики на фінансовий результат підприємства і оподатковуваний прибуток підприємства. Основними моментами облікової політики, які впливають на фінансові результати, на думку автора, є вибір амортизаційної політики, політики оцінки запасів, порядок створення резервів і визнання доходу від надання послуг, виходячи зі ступеня завершеності робіт [80].

Проаналізувавши погляди різних авторів, які по-різному підходять до проблеми розробки наказу про облікову політику, ми погодилися з думкою Л.Льяша. Це обґрунтовується тим, що він у наказі найбільш широко охоплює всі питання облікової політики, тобто крім організації бухгалтерського обліку розкривається інформація про організацію податкового обліку. Це основна перевага цього наказу. На думку автора наказ про облікову політику повинен мати таку структуру.

У першому розділі необхідно відобразити інформацію про організацію бухгалтерського обліку на підприємстві, зокрема зазначити посадових осіб відповідальних за організацію бухгалтерського обліку і його ведення, склад бухгалтерії; порядок та терміни проведення інвентаризації; склад інвентаризаційної комісії; порядок документообігу; систему бухгалтерського обліку.

Другий розділ «Визначення облікової політики підприємства» повинен складатися з таких підрозділів: використання облікової політики і зміни облікової політики та облікових оцінок; принципи фінансової звітності; виправлення помилок у фінансових звітах; події після дати балансу.

Третій розділ «Визнання, оцінка та методи обліку активів, зобов'язань, капіталу, доходів і витрат» матиме наступні підрозділи: визнання, оцінка та методи обліку основних засобів; визнання, оцінка та методи обліку нематеріальних активів; визнання, оцінка та методи обліку запасів; визнання, оцінка та методи обліку дебіторської заборгованості; визнання, оцінка та

методи обліку зобов'язань; визнання, оцінка та методи обліку доходів і фінансових результатів підприємства; визнання, оцінка та методи обліку витрат.

Четвертий розділ наказу про облікову політику, ми пропонуємо, присвятити організації податкового обліку на підприємстві, а п'ятий – організації управлінського обліку. У шостому розділі необхідно висвітлити інформацію про відповідальність за організацію обліку на підприємстві.

Головним інформаційним блоком є третій блок. При його формуванні необхідно звернути увагу на розкриття ряду елементів, що стосуються відповідного об'єкту бухгалтерського обліку. Перелік основних елементів облікової політики підприємства наведені в додатку В. На сьогодні накази про облікову політику на більшості підприємств містять лише опис загальних найбільш розповсюджених елементів обліку. Проте неналежна увага приділяється відображенню таких елементів як нематеріальні активи.

Особлива увага також має бути приділена розробці елементів такого складного об'єкту обліку як довгострокові фінансові інвестиції.

В наказі про облікову політику пропонуємо звернути увагу на особливості обліку виданих позик іншим підприємствам, а саме: визначити порядок обліку відсотків, які виникають в процесі надання позики, при відмінності ринкової відсоткової ставки та ставки, за якою надана позика; особливості відображення вартості позик наданим дочірнім компаніям.

Становлення фондового ринку в Україні спричинило активізацію підприємств у здійсненні операцій з борговими цінними паперами, розкриття яких в обліку є досить складним. Відповідно наказ повинен відобразити розкриття наступних елементів: класифікація боргових цінних паперів на ті, які утримуються до погашення і ті, які призначені для реалізації; порядок оцінки цінних паперів, які утримуються до погашення, а саме розкриття методики проведення амортизації дисконту чи премії за цінним папером; порядок відображення в балансі процесу знецінення цінних паперів; визначення вартості, за якою обліковуються цінні папери призначені для реалізації та відображення процесу їх знецінення.

Також проблемним для вітчизняних підприємств є відображення елементів податкового обліку в Наказі про облікову політику. Елементи податкового обліку можуть відображатися в окремо затвердженій підприємством податковій політиці. Але облікова політика має обов'язково містити ключові питання, щодо податкового обліку, а саме особливості розрахунку та відображення податку на прибуток.

Пропонуємо в обліковій політиці приділити увагу такому найбільш складному питанню як відстрочені податки, які виникають у підприємств у результаті тимчасових різниць між даними фінансового і податкового обліку. В обліковій політиці або ж у додатках до неї доцільно було б навести ті тимчасові різниці, які виникають у процесі фінансового-господарської діяльності конкретного підприємства та методику розрахунку ВПЗ та ВПА.

Досить цікавим є питання відображення в обліковій політиці умовних зобов'язань, тобто зобов'язань, які викликані обставинами, що мають місце на дату складання звітності, по відношенню до величини чи терміну щодо виконання яких існує невизначеність. Порядок обліку таких зобов'язань залежить від ступеня ймовірності їх виникнення, що розраховується і визначається підприємством самостійно. Під умовні зобов'язань передбачається формування резерву і так як міжнародні стандарти дають право на творчість бухгалтерам, то методика розрахунку такого резерву визначається бухгалтерською службою підприємства самостійно.

Саме тому, що національні стандарти бухгалтерського обліку не передбачають розкриття особливостей обліку умовних зобов'язань, вітчизняним підприємствам необхідно звернути увагу на міжнародний досвід.

На нашу думку, суттєвим недоліком є відсутність належної уваги до питань зміни в обліковій політиці, зміни облікових оцінок, виправлення помилок, події після дати балансу. Відображення даних питань в обліковій політиці є дуже важливим, оскільки значний вплив на розмір прибутку, визначеного в звіті про фінансові результати за звітний рік та нерозподіленого прибутку, відображеного в балансі, мають коригування, які відбуваються саме унаслідок змін в облікових оцінках, змін облікової політики, допущених

помилки. Відображення коригувань не належним чином обумовлює недостовірність складеної фінансової звітності та не дає змогу користувачам фінансової звітності реально оцінити фінансовий стан суб'єкта господарювання і прийняти ефективні економічні рішення. Тому, вважаємо, що в наказі про облікову політику слід відобразити положення, які розкривають методика відображення у фінансовій звітності зміни облікової політики і облікових оцінок, виправлення помилок, подій після дати балансу у фінансовій звітності.

Розкриття методики внесення коригувань до фінансової через зміни облікової політики і облікових оцінок, виправлення помилок, події після дати балансу дозволить отримати достовірні показники фінансової звітності підприємства.

Для визначення чи є помилки допущені в обліку суттєвими та чи є суттєвими події після дати балансу необхідно встановити критерії суттєвості для окремих об'єктів обліку: активів, зобов'язань, власного капіталу, окремих видів доходів і витрат, для інших господарських операцій. Тому пропонуємо внести критерії суттєвості до наказу про облікову політику. Крім того пропонуємо в наказі про облікову політику навести перелік інформації, суттєвість якої не залежить від обсягів інформації, яка підлягає розкриттю.

Отже, підготовка наказу про облікову політику підприємства на практиці є досить трудомісткою справою і вимагає від учасників цього процесу неабияких здібностей, комплексних знань усіх процесів, які відбуваються на підприємстві і за його межами в минулому, здійснюються зараз і проводитимуться в майбутньому. Усе це потребує ґрунтовного аналізу подій і фактів, успішно бачити перспективу, не ординарно мислити тощо. Деякі підприємства під час розроблення наказу намагаються внести до його змісту якнайбільше констанцій, тверджень, переліків або окремих пунктів із законодавчих актів, на кшталт «забезпечити дотримання єдиних методологічних принципів бухгалтерського обліку». «Забезпечити відповідальність фінансової звітності положенням бухгалтерського обліку» - або наводять докладний перелік якісних показників фінансової звітності тощо.

Наказ може мати максимально практичне навантаження, цільову спрямованість і повинен оптимально поєднувати в собі організаційні й програмні питання, які безпосередньо пов'язані з діяльністю підприємства, стати першим продуманим кроком до прибуткової діяльності підприємства.

Таким чином, враховуючи значні напрацювання вітчизняних та закордонних вчених, національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, міжнародні стандарти, вітчизняні підприємства мають усі передумови для створення досконалої, в повній мірі висвітленої і обґрунтованої облікової політики, що буде «новим словом у їхньому фінансово-господарському житті». Розкриття в наказі про облікову політику таких суттєвих питань як зміни в обліковій політиці, зміни облікових оцінок, виправлення помилок у бухгалтерському обліку, події після дати балансу надасть змогу бухгалтерам належним чином здійснювати коригування фінансової звітності та сприятиме відображенню у звітності достовірних показників. Виділення в наказі про облікову політику запропонованих структурних підрозділів сприятиме вдосконаленню його структури, зрозумілості, аналітичності.

2.3. Організаційно-технологічні аспекти формування облікової політики

Формування ефективної облікової політики суб'єкта господарювання не можливе без врахування її організаційних та технологічних основ. Технологічний – передбачає використання наступних елементів: план рахунків бухгалтерського обліку, форма бухгалтерського обліку, документообіг, організація внутрішнього контролю, порядок складання реєстрів обліку та форм звітності, проведення інвентаризації майна та зобов'язань [16].

При розробці робочого Плану рахунків більшість підприємств беруть за основу «План рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва» (далі план рахунків).

Для упорядкування змісту економічної інформації про господарські

засоби і джерела їх утворення, господарських процесах, забезпечення зацікавлених користувачів різнобічною інформацією, необхідною для планування, нормування, керування і контролю за виконанням задач, а також для правильної і чіткої побудови й організації бухгалтерського обліку і безпосереднього використання на підприємстві призначений робочий план рахунків. Робочий план рахунків повинен гарантувати таку організацію бухгалтерського обліку, щоб облікові реєстри велися систематизованим способом, дані рахунків гарантували в повній мірі складання фінансових звітів, а також щоб ці дані можна було використовувати для управлінських потреб підприємства. В ньому передбачені всі необхідні рахунки для обліку всіх видів діяльності підприємства.

При складанні робочого плану рахунків був зроблений акцент на тому, щоб його структура була спрямована на забезпечення необхідною інформацією відповідних користувачів при складанні фінансової й іншої звітності підприємства (як зовнішньої так і внутрішньої). Включаючи рахунки до робочого плану рахунків головний бухгалтер керувався практичними потребами підприємства і завданням якнайкращого відображення господарських операцій. В даному плані використано стільки рахунків і субрахунків скільки необхідно для відображення господарської діяльності.

Розроблений підприємством робочий план рахунків відповідає таким вимогам: гнучкість, повністю задовольняє потреби як зовнішніх, так і внутрішніх користувачів, зручний у користуванні і сприяє здійсненню контролю за фінансовою, інвестиційною та операційною діяльністю підприємства шляхом створення дієвої системи контролю.

Важливою складовою частиною облікової політики є форма ведення бухгалтерського обліку.

Ефективність управління підприємством в цілому залежить від того наскільки чітко організована та регламентована система документообігу.

Для належної організації документообігу на підприємстві необхідно розробляти графіки документообігу, де по кожному документу вказувати

номер, форму, її найменування та основне призначення документу, а також посадових осіб, які відповідальні за оформлення та представлення у встановлений строк до бухгалтерії. Якщо бухгалтерія підприємства не має графіка документообігу, що приводить до несвоєчасного складання бухгалтерської звітності, зниження оперативності підготовки інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень.

На сьогоднішній день, форма графіка документообігу, порядок його складання та обсяг показників не регламентується нормативними документами, а лише обумовлюються загальні правила і принципи його побудови. Саме тому багато науковців звернулися до розв'язання цієї проблеми шляхом надання пропозицій по побудові зведеного графіку документообігу.

На підставі проведеного дослідження графіків документообігу можемо зазначити, що графіки розроблені В.В. Сопком, В.П. Завгороднім та групою вчених, до складу яких входить Л. Гуйда є достатньо деталізованими і ефективними для великих підприємств, де дуже ускладнений документообіг. Щодо форм розроблених С.В. Свірко та С.М. Гольцовою, то їх доцільно використовувати на малих та середніх підприємствах з помірним обсягом документопотоку.

Ми пропонуємо на підприємствах використовувати форму графіка документообігу, взявши за зразок пропозицію групи вчених, до складу яких входять Л. Гуйда, Ф.Ф. Бутинець, В.Н. Пархоменко та інші.

Враховуючи загальні графіки графіка документообігу які є на більшості підприємств: назва документа, виконавець, строк виконання, куди подається документ, необхідно додати нові графіки.

Перш за все обов'язково графік документообігу має містити інформацію про кількість примірників, в скількох складається документ. Також обов'язково має бути вказана відповідальна посадова особа, яка займається випискою документа та особа, яка оформляє його. Обов'язково має бути вказана у графіку посадова особа, яка здійснює перевірку документа та особа, яка відповідає за здачу документа. Графік також має регламентувати порядок здачі

та строки здачі документа. Необхідно в графіку документообігу додати графі, що містять інформацію про відповідальну особу за обробку документа та строки його обробки.

А також враховуючи наявність на підприємствах поточного архіву, в графіку доцільно було б вказати посадову особу, яка передає документ до архіву та строки його передачі. Отриманий графік документообігу пропонуємо затверджувати як додаток до облікової політики компанії. При цьому графіки документообігу на підприємстві повинні бути складені окремо за кожним об'єктом обліку (додаток Д).

Окрім зведеного графіку, обов'язково мають існувати в компанії індивідуальні графіки документообігу у вигляді оперограми та схеми. Ми рекомендуємо їх розробити для кожного документа окремо, або ж зважаючи на обсяги документопотоку компанії, лише для основних документів. Зразок розробленої оперограми та схеми руху табеля обліку використання робочого часу для підприємств наведено в додатках Е та додатку Ж.

Оперограма та схема руху документа дають можливість візуально побачити шлях та тривалість руху документа, а також всіх учасників та їх головні обов'язки щодо оформлення, обробки, перевірки та здачі конкретного документа.

Відповідно до організаційних аспектів облікової політики суб'єктів господарювання:

- тип організаційної структури апарату бухгалтерського обліку;
- систему збору та обробки економічної інформації;
- принцип розподілу праці між співробітниками бухгалтерії;
- посадові інструкції працівників бухгалтерського обліку.

На сьогоднішній день вирішення питань організації праці бухгалтерів на підприємстві Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» відносить до компетенції власника (власників) чи уповноваженого органу (посадової особи) підприємства. Саме ця особа чи орган несе відповідальність за:

- Організацію бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік на

підприємстві має вестися безперервно з дня його реєстрації до дня ліквідації. Обов'язок власника чи керівника – забезпечити таке ведення. Саме він повинен знайти відповідних фахівців необхідної кваліфікації в необхідний термін, забезпечити їх засобами праці.

- Забезпечення фіксації фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах. Сюди входить не лише обов'язок власника чи керівника щодо організації первинного обліку, а і їх обов'язок щодо забезпечення його повноти.
- Збереження оброблених документів, реєстрів та звітності протягом установленого терміну, але не менше ніж три роки. Власник або керівник має створити необхідні умови та забезпечити контроль за наявністю і повнотою архіву.

Але, безумовно, головний обов'язок керівництва чи власника в організації бухгалтерського обліку на підприємстві – вирішити, хто і на яких умовах його вестиме. Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємство самостійно вибирає форми його організації:

- введення в штат підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби, як самостійного структурного підрозділу, на чолі з головним бухгалтером;
- користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи;
- ведення на договірних началах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою;
- самостійне ведення бухгалтерського обліку і складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства.

Основним організаційним регламентом, що організовує та координує роботу облікового апарату в цілому є Положення про департамент бухгалтерського обліку та звітності. Положення є внутрішнім нормативним документом, що відноситься до уніфікованої системи організаційно-розпорядчої документації. В процесі розробки проекту Положення, ми пропонуємо керуватися інструкціями Міністерства зв'язку України, Законом

«Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», іншими нормативно-правовими актами, а також брали до уваги організаційну побудову апарату бухгалтерії та тип її оргструктури (Додаток М)

Положення про департамент бухгалтерського обліку та звітності є багатопрофільним документом, і від детальної його розробки прямо залежить ефективність організації бухгалтерського обліку в компанії.

Наступним організаційним регламентом, який визначає завдання, права, обов'язки і відповідальність посадової особи є Посадова інструкція. Вона дає змогу уникнути знеособлення у виконанні облікових робіт, створює умови для злагодженої і планомірної роботи облікового апарату, одержання своєчасної і якісної економічної інформації, необхідної для потреб управління підприємством.

По суті, саме права та обов'язки є складовими професії. У зв'язку з цим їх має бути чітко та належним чином визначено. Джерел для такого визначення може бути декілька:

- Насамперед це законодавство. Якщо на законодавчому рівні визначено певний набір прав та обов'язків конкретної особи та/або встановлено їх межі, ці вказівки слід вважати основоположними. Але водночас вони не є вичерпними. Слід ураховувати також загальні вимоги законодавства – цивільного у відносинах із підприємцем та аудиторською фірмою і трудового у відносинах з бухгалтером – найманим працівником.
- Договір, якщо правовідносини здійснюються в межах ЦКУ. Так, у договорі з аудиторською фірмою чи з приватним підприємцем – бухгалтером про ведення бухгалтерського обліку має бути визначено весь перелік прав, що надаються, та обов'язків, що накладаються.
- Посадова інструкція для бухгалтера – найманого працівника. Варто враховувати, що положення посадової інструкції, конкретизуючи права та обов'язки працівника, не повинні уражати його загальні права і соціальні гарантії. Таким чином, постає необхідність в розробці на підприємствах посадової інструкції бухгалтера. Даний документ складається підприємством самостійно і немає чітко визначеної структури. Саме тому багато науковців

висувають пропозиції по раціональному структуруванню Посадової інструкції.

Порівняння підходів вчених до побудови інструкції наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Підходи до формування структури Посадової інструкції

Розділ Посадової інструкції	Науковці				
	О.Е. Кузьмінська, В.Б. Кириленко [22, С.73]	Ф.Ф. Бутинець, В.В. Сопко [26, С.581; 47, С.334]	С.В. Свірко [45, С.335]	С. Заболотна [13, С.5]	О. Карась, Л. Броуман [15, С.6]
Загальні положення	+	+	+	+	+
Функції	-	+	+	-	-
Посадові обов'язки	+	+	+	+	+
Права	+	+	+	+	+
Відповідальність	+	+	+	+	+
Субординація	-	-	-	-	+
Кваліфікаційні вимоги	-	-	-	-	+
Оцінювання роботи	+	-	+	-	-
Взаємозв'язки з іншими посадами	-	-	+	-	-

Провівши порівняння підходів вчених ми бачимо, що Ф.Ф. Бутинець, В.В. Сопко та С. Заболотна вважають необхідним розкривати в інструкції лише основні розділи: загальні положення, функції, обов'язки, права, відповідальність. Щодо О.Е. Кузьмінської, В.Б. Кириленка та С.В. Свірко, то вони пропонують додати ще розділ по оцінюванню підсумків роботи бухгалтера. С.В. Свірко також додає ще й розділ по розкриттю службових зв'язків працівника, а О. Карась та Л. Броуман вимагають включити розділи з кваліфікаційними вимогами до бухгалтерів та субординацією.

Поряд з Положенням про департамент бухгалтерського обліку та звітності, посадовими інструкціями про роботу апарату бухгалтерії суб'єкту господарювання, необхідно розробити графіки облікових робіт, які їх конкретизують та деталізують. У графіках облікових робіт заздалегідь визначаються види робіт, конкретні виконавці, заплановані і фактичні строки виконання. Такі графіки необхідно розробити старшим бухгалтерам окремих груп обліку досліджуваного підприємства, а затвердити їх має головний

бухгалтер.

Зведені графіки облікових робіт не доцільно застосовувати на великих підприємствах, так як департамент бухгалтерського обліку і звітності є досить об'ємним, тому необхідно складати структурні графіки за окремими групами обліку та індивідуальні, що будуються на роботі, яка виконується окремою посадовою особою. Застосування графіків облікових робіт дає можливість більш точно скоординувати діяльність кожного бухгалтера, облікової групи та апарату бухгалтерії в цілому (додатки К, Л).

Таким чином, раціонально-сформоване організаційно-технологічне забезпечення облікової політики дасть змогу оптимізувати роботу бухгалтерської служби, прискорити процеси обробки інформації з метою прийняття більш виважених управлінських рішень

2.4 Вплив облікової політики на фінансовий результат суб'єкта господарювання

Від того, наскільки облікова політика є економічно обґрунтованою залежить також здатність підприємства впливати на ефективність використання своїх ресурсів та на фінансово-економічні показники своєї діяльності [46, с. 5]. Вплив облікової політики на показники діяльності підприємства наведений на рисунку 2.2.

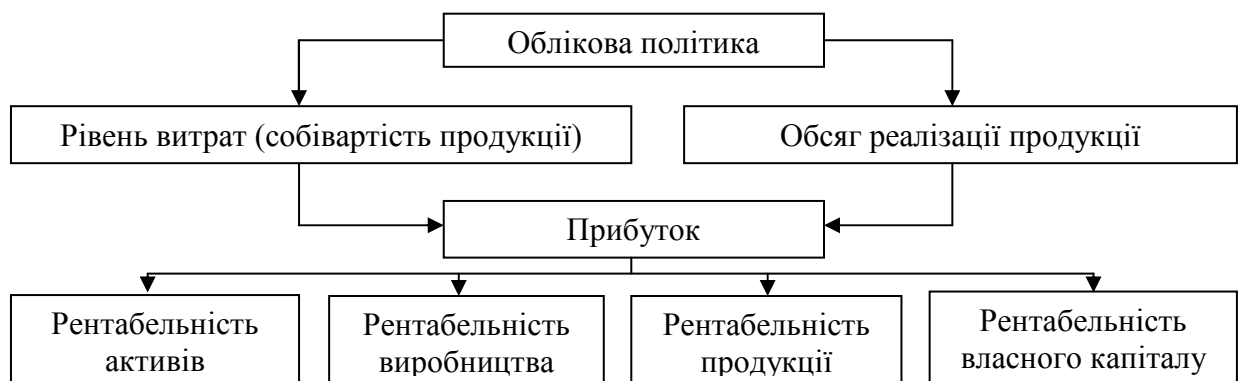

Рисунок 2.2 – Вплив облікової політики на показники діяльності

Отже, першочерговим завданням директора підприємства є створення необхідних умов для правильного ведення бухгалтерського обліку і забезпечити виконання основної функції бухгалтерського обліку – надання користувачам достовірної, оперативної, повної інформації для прийняття ними відповідних рішень. Виконання зазначеної функції значною мірою залежить від обраної облікової політики, адже саме від того наскільки вона правильно сформована залежить достовірність визначення фінансового результату діяльності підприємства і якість фінансової звітності взагалі.

Для ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності підприємства використовують методи бухгалтерського обліку, які базуються на певних оцінках. При нинішніх умовах господарювання, що характеризуються наявністю значної кількості ризиків у підприємницькій діяльності, не всі статті фінансової звітності можуть бути точно визначені, вони можуть бути тільки попередньо оцінені.

Під час фінансово-господарської діяльності підприємства часто виникають випадки перегляду попередніх оцінок, виходячи зі зміни обставин, на яких вони базувались або ж у зв'язку з появою нової інформації.

Наслідки змін в облікових оцінках включаються підприємством до тієї ж самої статті звіту про фінансові результати, яка раніше застосовувалася для відображення доходів або витрат, пов'язаних з об'єктом такої оцінки. Наслідки змін в облікових оцінках відображаються в тому періоді, в якому відбулася зміна, а також і в наступних, якщо зміна впливає на ці періоди.

Крім змін в облікових оцінках відбуваються і зміни в обліковій політиці, в разі виникнення обставин передбачених П(с)БО 6 «Виправлення помилок у фінансових звітах».

На більшості підприємств внесені зміни в облікову політику не знаходять свого відображення у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності належним чином, що значно знижує якість звітності та впливає на фінансовий результат підприємства.

Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована і розкрита в Примітках до фінансової звітності. У розрізі “Облікова політика” у примітках

до фінансових звітів потрібно описати принципи оцінки статей звітності та методи обліку щодо окремих статей звітності.

При прийнятті рішення про необхідність розкриття певного аспекту облікової політики, підприємство повинне враховувати, чи допоможе розкриття користувачам інформації зрозуміти відображення операцій та подій наведених в звітах про результати діяльності та фінансовий стан. Серед аспектів облікової політики, які підприємство може розкрити в примітках до звітів може бути інформація про: визнання доходів; принципи консолідації, включаючи дочірні підприємства; об'єднання підприємств; спільні підприємства; визначення та амортизацію матеріальних і нематеріальних активів; будівельні контракти; інвестиційну власність; оренду; витрати на наукові дослідження та розробки; запаси; витрати на оплату праці; визначення грошових коштів та їх еквівалентів; облік за умов інфляції [].

П(с)БО 6 «Виправлення помилок у фінансових звітах» передбачає відображати наслідки змін в обліковій політиці шляхом:

- коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року;
- повторного надання у фінансовій звітності порівняльної інформації щодо попередніх звітних періодів.

Проте підприємства не дотримуються цих вимог і в бухгалтерському обліку зміни в обліковій політиці відображають так само, як і зміни в облікових оцінках, тобто наслідки змін в обліковій політиці включає до фінансової звітності в тому періоді, в якому були внесені зміни до облікової політики та в подальших періодах. Однією з причин порушення порядку відображення наслідків змін облікової політики в обліку є те, що в П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» відсутня методика, яка б пояснювала яким чином це необхідно відображати в обліку.

Облікова оцінка – попередня оцінка, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами [15]..

Вона може буди переглянута, якщо змінюються обставини, на яких вона ґрунтувалася, або отримано додаткову інформацію. Усім подіям (операціям),

які є новими для підприємства, для встановлення облікової політики необхідно дати попередню облікову оцінку, а оскільки вона може змінитися, то доведеться застосовувати інші методи і процедури. Якщо облікова оцінка змінюється, то не варто коригувати прибуток і повторно надавати інформацію про попередні звітні періоди для порівняння. Зміни облікових оцінок впливають тільки на майбутнє і не стосується минулого.

Наслідки змін в облікових оцінках включаються до тієї статті звіту про фінансові результати, яка раніше застосовувалась для відображення доходів або витрат, пов'язаних з об'єктом такої оцінки, в тому періоді, в якому відбулася зміна, а також в наступних періодах, якщо зміна впливає на ці періоди [36].

При здійсненні контролю за діяльністю підприємства, особлива увага звертається на послідовність відображення зміни облікової політики в практиці його роботи. Для цього простежується:

- правильність визначення суми коригування залишку на початок звітного року внаслідок зміни облікової політики;
- достовірність перерахунку показників Звіту про власний капітал за попередній звітний період (сума чистого прибутку попереднього періоду перераховується з урахуванням зміни облікової політики. Для цього потрібно: - внести суми коригування до Звіту про власний капітал за звітний рік; - здійснити розрахунок показників Звіту про власний капітал з урахуванням скоригованого залишку нерозподіленого прибутку на початок звітного періоду. Залишок нерозподіленого прибутку на кінець попереднього року дорівнюватиме скоригованому залишку на початок поточного року);
- правильність перерахунку показників Звіту про фінансові результати за попередні звітні періоди (за поточний період коригування не здійснюється);
- повнота відображення змісту та причини зміни облікової політики у
- Примітках до фінансової звітності.

Не менш значний вплив на фінансовий результат підприємства здійснюють помилки у фінансовій звітності.

Облікова оцінка може переглядатися, якщо змінюються обставини, на яких базувалася ця оцінка, або отримана додаткова інформація [13, с. 22].

У разі перегляду облікових оцінок не можна стверджувати, що фінансова звітність за попередні періоди є недостовірною, проте якщо суб'єктом господарювання були допущені помилки, особливо суттєві, то показники звітності можуть бути недостовірними, що впливає на ефективність рішень, які приймаються користувачами на її основі.

Помилки, що допускаються суб'єктами господарювання у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності можна класифікувати за певними напрямками. Класифікація помилок у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності наведені в додатку Л.

В разі виявлення помилки на більшості підприємств бухгалтер її виправляє в тому періоді, в якому виявив, як помилку поточного періоду, незалежно від того в якому така помилка була допущена в поточному звітному періоді, або ж в попередньому звітному періоді або ж взагалі не робить в бухгалтерському обліку ніяких виправлень.

Як показує практика виправлення помилки здебільшого здійснюється методом «сторно», тобто складається бухгалтерська довідка, в яку помилка (сума і кореспонденція) заноситься червоним чорнилом або зі знаком мінус, правильний запис (сума та кореспонденція) заноситься чорнилом темного кольору.

Отже, бачимо, що підприємствами порушується порядок виправлення помилок, допущених при складанні фінансових звітів у попередніх періодах. Перш за все, причиною цього є те, що методика виправлення таких помилок П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» не розкривається. В даному стандарті зазначено, що виправлення помилок, допущених при складанні фінансових звітів у попередніх періодах, здійснюється шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року, проте як саме необхідно здійснювати таке коригування в стандарті не прописано.

Невиправлення помилок допущених у минулому (минулих) періодах значно впливає на якість показників фінансової звітності та на можливість прийняття неефективних управлінських рішень, які можуть негативно

вплинути на діяльність підприємства в цілому.

Особливо на достовірність показників фінансової звітності впливають суттєві помилки. Суттєвою вважається помилка, якщо вона може вплинути на економічні рішення користувачів, які приймаються на основі фінансових звітів.

Для визначення чи є помилка суттєвою необхідно встановлювати пороги суттєвості. Саме від того наскільки правильно і обґрунтовано вони встановлені в подальшому залежить якість інформації, відображеній у фінансовій звітності і, безумовно, ефективність управлінських рішень, які приймаються керівником підприємства на основі цих звітів.

Відповідно до чинного законодавства пороги суттєвості встановлюються для трьох груп об'єктів застосування суттєвості, а саме [16]:

- діяльність підприємства в цілому;
- окремі господарські операції та об'єкти обліку;
- статті фінансової звітності.

Пороги суттєвості щодо діяльності підприємства в цілому встановлюються органами державної влади. Так Указом Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» встановлено, що суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких за рік середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 осіб і обсяг виручки від реалізації продукції за рік не перевищує 1 млн. грн. можуть застосовувати спрощену систему бухгалтерського обліку і звітності [64].

Що стосується другого об'єкту, то суттєвість окремих господарських операцій та об'єктів обліку визначається підприємством самостійно. На більшості підприємств України встановлена лише один критерій суттєвості – вартісна межа предметів, що включаються до складу малоцінних необоротних матеріальних активів.

Встановлення даного критерію суттєвості передбачено П(с)БО 7 «Основні засоби», в п.5 якого зазначено, що підприємства можуть самостійно встановлювати вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів [50]. Інформація стосовно даного порогу

суттєвості знаходить своє відображення в наказі про облікову політику підприємства, в якому зазначається, що до складу малоцінних необоротних активів слід відносити предмети, строк корисного використання яких більше одного року та вартість яких не перевищує 1000 грн.

Необхідно звернути увагу на те, що П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» встановлює, що на достовірність фінансової звітності впливають не лише зміни в обліковій політиці та помилки, допущені у попередніх періодах, але і події після дати балансу [49].

Події після дати балансу – це події, яка відбуваються між датою балансу і датою затвердження керівництвом фінансової звітності, підготовленої до оприлюднення, яка вплинула або може вплинути на фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства [10].

В практиці підприємств виникають випадки, що за цей часовий проміжок траплялися певні події, зокрема було оголошено банкрутами підприємства дебітори, заборгованість яких раніше була визнана сумнівною, а також здійснювалася переоцінка активів після звітної дати, яка свідчила про стійке зниження їхньої вартості, визначеної на дату балансу. Проте в більшості випадків підприємства не коригують відповідні статті фінансової звітності і не розкривають інформацію стосовно цих подій у примітках до фінансової звітності, як це передбачено національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Через це, також можна говорити, що показники відображені у фінансовій звітності не є достовірними.

Порядок відображення у фінансовій звітності подій після дати балансу, у відповідності до П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», наведені на рисунку 2.3 [74].

Необхідно також зауважити, що на фінансовий результат і на показники фінансової звітності впливають події після дати балансу, тобто події, які відбуваються між датою балансу і датою затвердження керівником фінансової звітності, підготовленої до оприлюднення. Розкриття змін, внесених в облікову політику організації у звітному році, має велике значення для користувачів бухгалтерської звітності, завдяки чому можна скласти уявлення про те, під

дією яких обставин формувався фінансовий стан підприємства, чи не пов'язане покращення (погіршення) тих чи інших показників його діяльності з корективами методики розрахунку цих показників.

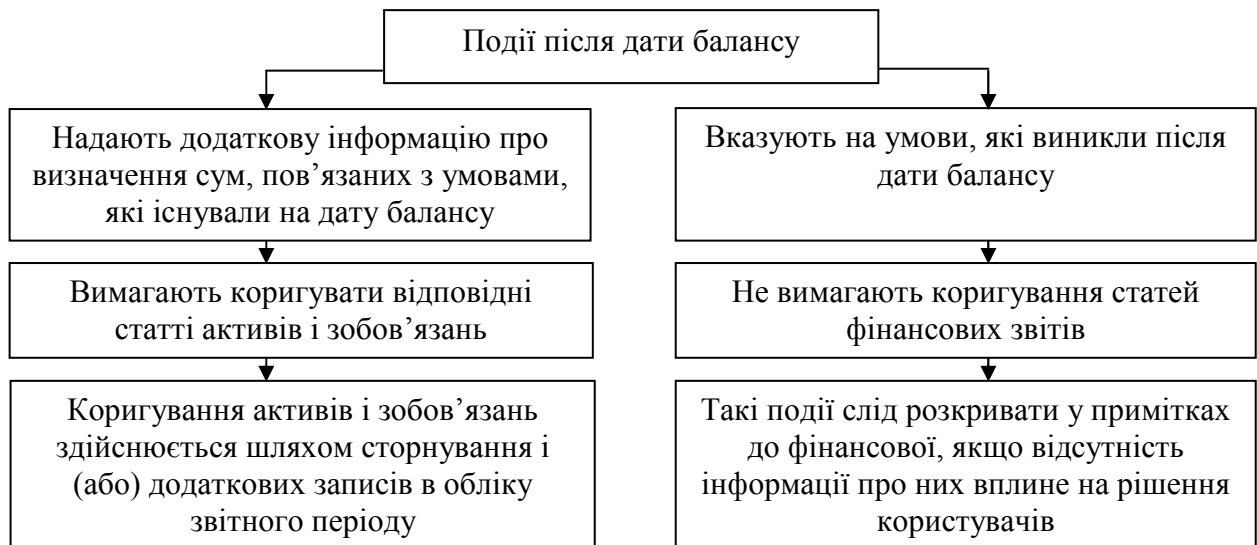

Рисунок 2.3 – Порядок відображення у фінансовій звітності подій після дати балансу

Законодавчі акти України не передбачають безпосередньої відповідальності суб'єкта господарювання, його власника та посадових осіб у випадку неприйняття облікової політики або за внесення необґрунтованих змін. Однак це не означає, що її немає взагалі. Так, під час перевірки фінансової діяльності підприємства орган, який її проводить, може визнати недійсним баланс, складений без затвердженої відповідним чином облікової політики.

Наслідки такого рішення можуть бути різними залежно від організаційної форми господарюючого суб'єкта та його масштабу, але однозначно – негативним. Найгіршими, на нашу думку, вони можуть бути для відкритих акціонерних товариств та підприємств за участю іноземного капіталу. Річна фінансова звітність, складена з порушеннями чинного законодавства, неодмінно викличе недовіру акціонерів (особливо іноземних інвесторів), що може спричинити масове вилучення акціонерного капіталу (іноземних інвестицій) з підприємства.

Крім того, необхідно особливу увагу приділяти відповідності облікової політики господарській ситуації, під якою розуміються внутрішні і зовнішні умови функціонування підприємства. Зокрема, на облікову політику можуть вплинути такі події господарського життя, як заборона або обмеження тієї або іншої діяльності; зміна умов договорів, що укладаються зі споживачами і постачальниками; введення або скасування державного регулювання цін на продукцію; зміна умов зовнішньоекономічної діяльності; рівень інфляції й ін.

Таким чином, підприємства відображають в обліковій політиці методи бухгалтерського обліку, які базуються на певних оцінках. Під час фінансово-господарської діяльності виникають випадки перегляду попередніх оцінок. Коригування ж методичних прийомів може вплинути на фінансові результати діяльності підприємства і тим самим змінити показники майнового і фінансового стану підприємства, що може вплинути на висновки і дії користувачів бухгалтерської звітності. Виникають випадки, коли підприємство вносить певні зміни до облікової політики, проте не відображає наслідки змін облікової політики у фінансовій звітності належним чином, що впливає на фінансовий результат підприємства, а також на зрозумілість, достовірність та повноту показників звітності, що знижує ефективність економічних рішень. Крім зазначених причин, на фінансовий результат підприємства впливають помилки, які припускаються бухгалтерами та події після дати балансу, наслідки яких також не відображається належним чином в обліку.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Основні методичні підходи до зміни облікової політики

Методологічною радою з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів були проведені дослідження, результати яких показують, що лише 2% українських підприємств відображають здійснені зміни облікової політики у фінансовій звітності належним чином [40, с. 23].

Суб'єктами господарювання якщо і вносяться зміни до облікової політики, то вплив цих змін на події та операції минулих періодів у фінансовій звітності не відображається. Найчастіше здійснені зміни облікової політики відображають у поточному періоді.

Неврахування змін облікової політики належним чином призводить до недостовірності показників фінансової звітності у тому числі нерозподіленого прибутку. Це може вплинути на прийняття помилкових економічних рішень власниками, кредиторами, контрагентами, інвесторами, урядом та іншими користувачами фінансової звітності.

Причиною цього здебільшого є те, що П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» не розкриває методику відображення змін облікової політики у фінансовій звітності.

Детальний опис порядку обліку змін облікової політики передбачений МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [35]. Тому вважаємо за необхідне при відображенні у фінансовій звітності впливу змін облікової політики користуватись міжнародним стандартом.

Міжнародний стандарт зазначає, що суб'єкт господарювання повинен змінювати облікову політику, тільки якщо зміна:

- вимагається стандартом або тлумаченням;
- приводить до того, що фінансові звіти надають достовірну інформацію про вплив операцій, інших подій або умов на фінансовий стан, фінансові результати діяльності або грошові потоки суб'єкта господарювання [9, с. 24].

При цьому, застосування облікової політики до подій, операцій або умов, що відрізняються за сутністю від тих, що відбувалися раніше не є зміною облікової політики.

Наприклад, підприємству «Світанок» належить складське приміщення, який воно використовує в торговельних цілях. За поточний рік керівництво компанії прийняло рішення про здачу об'єкта в оренду третій стороні. Таким чином, будівлю було перекласифіковано у інвестиційну нерухомість і воно почало відображатися за справедливою вартістю. Підприємство «Світанок» раніше не отримувало інвестиційний дохід від здачі власності в оренду. Керівництво поставило питання про доцільність зміни оцінки старої будівлі в балансі, щоб забезпечити порівнянність з даними за попередній період.

У даному випадку зміни відбулися не в обліковій політиці, а в порядку використання власності. В цьому разі немає потреби вносити зміни до фінансової звітності для забезпечення порівнянності. В даній ситуації рекомендується застосовувати різні методи обліку однієї і тієї ж власності в поточному і попередньому періодах, оскільки будівля використовувалася в різних цілях протягом цих двох років.

МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» також зазначає, що не вважається змінами в обліковій політиці застосування нової облікової політики до операцій, інших подій або умов, які не відбувалися раніше або були несуттєвими. Наприклад, якщо підприємство вперше почало здійснювати операції з похідними фінансовими інструментами і використовувати норми МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» це не є зміною облікової політики.

Зміни облікової політики в обліку відповідно до МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» відображаються:

По-перше – при першому застосуванні стандарту або тлумачення – в порядку, передбаченому відповідним стандартом або тлумаченням. При цьому необхідно зауважити, що перше застосування будь-якого стандарту або інтерпретації не є добровільною зміною облікової політики. Також якщо суб'єкт господарювання починає застосовувати стандарт до моменту набрання

ним чинності – це також не є добровільною зміною.

Опублікований новий стандарт, який набере чинності у 2011 році. Підприємство «Альфа» вирішило застосувати даний стандарт для цілей складання фінансової звітності за 2009 рік, що допускається, проте є не обов'язковим. Це не є добровільною зміною облікової політики.

По-друге – при першому застосуванні стандарту чи інтерпретації, в якому не передбачений порядок відображення змін облікової політики або при добровільній зміні облікової політики – ретроспективно.

Міжнародний стандарт визначає, що ретроспективне застосування – це застосування нової облікової політики щодо операцій, подій та умов таким чином начебто ця політика застосовувалась завжди.

Ретроспективне застосування змін в обліковій політиці передбачає коригування початкового сальдо кожного компоненту власного капіталу на початок періоду, на який вона впливає, за самий перший поданий попередній період та інші порівнювані суми, інформація про які розкрита за кожний поданий попередній період таким чином, наче нова облікова політика застосовувалась завжди. Як правило, при ретроспективному застосуванні нової облікової політики, робиться коригування нерозподіленого прибутку. Проте, можна коригувати і інші компоненти власного капіталу, наприклад, з метою відповідності стандарту або тлумаченню. В цьому полягає відмінність МСБО 8 і П(с)БО 6, якщо в національному стандарті передбачається при відображенні змін облікової політики здійснювати коригування лише сальдо нерозподіленого прибутку, то в міжнародній практиці передбачено коригування всіх елементів власного капіталу, на які впливають зміни облікової політики.

Наприклад підприємство «Бета» відображало інвестиції у спільно контрольоване підприємство з використанням методу участі в капіталі. В інтересах користувачів відбувається зміна облікової політики шляхом переходу до методу пропорційної консолідації. В даному випадку зміна облікової політики є добровільною, тому повинна відображатися ретроспективно. Необхідно скорегувати відповідні порівняльні дані за звітні періоди, наведені у

фінансовій звітності.

Проте, необхідно відмітити, що виникають випадки, коли вимогу про ретроспективне застосування змін в обліковій політиці виконати неможливо.

У відповідності до МСБО 8 застосування вимоги є неможливим, якщо суб'єкт господарювання не може застосувати її навіть після всіх відповідних зусиль зробити це.

Для конкретного попереднього періоду є неможливим застосовувати зміну в обліковій політиці ретроспективно, якщо:

- вплив ретроспективного застосування не можна визначити;
- ретроспективне застосування вимагає припущень про те, яким був намір управлінського персоналу в той період;
- ретроспективне застосування вимагає значних попередніх оцінок сум і неможливо об'єктивно розрізнити від іншої інформації інформацію про такі оцінки, яка: надає свідчення обставин, що існували на дату, на які ці суми потрібно визначити; була наявною, коли фінансові звіти за той попередній період затвердили до випуску.

МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» передбачено, якщо неможливо визначити вплив зміни облікової політики на конкретний період щодо порівняльної інформації за один або кілька поданих попередніх періодів, суб'єкт господарювання має застосовувати нову облікову політику до балансової вартості активів та зобов'язань станом на початок самого першого періоду, щодо якого є можливим ретроспективне застосування. Слід зауважити, що цим періодом може бути поточний період. Крім того суб'єкту господарювання необхідно здійснити коригування початкового сальдо кожного компоненту власного капіталу, на який впливає зміна за цей період.

Розглянемо приклад – обмеження ретроспективного застосування.

Банк «Інфо» обліковував певні фінансові інструменти з використанням методу обліку за середньозваженою вартістю. В інтересах користувачів відбувається зміна облікової політики шляхом переходу до методу «ФІФО». В даному випадку зміна облікової політики повинна бути відображена

ретроспективно, тобто необхідно здійснити коригування необхідних показників за всі звітні періоди, представлені у фінансовій звітності.

Реєстри угод з фінансовими інструментами в наявності є тільки за останні два роки, а фінансова звітність представлена за останні три роки. Отже, корегування порівняних даних може обмежитися останніми двома роками у зв'язку з неможливістю представлення аналогічної інформації за перший із представлених у фінансовій звітності рік.

Міжнародним стандартом також розглядається ситуація, коли неможливо визначити сукупний вплив на початок звітного періоду застосування нової облікової політики до всіх попередніх періодів. В даному випадку суб'єкт господарювання має коригувати порівняльну інформацію та застосовувати нову облікову політику перспективно з першої можливої дати.

При цьому необхідно відмітити, що перспективним застосуванням є застосування нової облікової політики до операцій, крім подій та умов, що відбуваються після дати змінювання облікової політики.

В зарубіжній практиці дозволяється змінювати облікову політику навіть якщо неможливо застосовувати облікову політику перспективно до будь-якого попереднього періоду [14].

При внесенні змін до облікової політики суб'єктам господарювання необхідно розкривати такий факт у примітках до фінансової звітності, це передбачено як національним, так і міжнародним стандартом.

У П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» зазначається, що у випадку зміни облікової політики підприємство повинне розкривати: причини і суть зміни облікової політики; суму корегування нерозподіленого прибутку на початок звітного року або обґрунтування неможливості його достовірного визначення; факт повторного подання порівняної інформації у фінансових звітах.

Проте необхідно зазначити, що МСБО 8, на відміну від національного стандарту виділяє три випадки, в кожному з яких передбачається розкривати у примітках до фінансової звітності дещо різну інформацію стосовно змін в обліковій політиці.

Розглянемо приклад яким саме чином необхідно відобразити зміни облікової політики у фінансовій звітності та примітках до фінансових звітів.

З першого січня 2008 року підприємство «Витязь» вирішило змінити метод обліку запасів, а саме перейти від методу середньозваженої оцінки до методу ФІФО, що більше відповідає галузевій практиці. Користуючись даними бухгалтерського обліку розрахуємо собівартість реалізованих запасів за 2007 рік за методом середньозваженої собівартості, який використовувався підприємством та методом ФІФО. Дані про придбання та реалізацію товарів наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Дані про надходження та вибуття запасів за звітний період

	Кількість, тис. од.	Ціна за 1 од.	Сума, тис. од.
Залишок на 01.01.2007 рік	20	10	200
Надходження за звітний період:			
1	10	16	160
2	15	20	300
3	25	24	600
Відвантажені товари покупцям	60	18	1080
Залишок на 01.01.2008 рік	10	18	180

Собівартість реалізованих товарів за методом середньозваженої собівартості за 2007 рік склала: $20 \cdot 10 + 10 \cdot 16 + 15 \cdot 20 + 25 \cdot 24 / 20 + 10 + 15 + 25 = 18$ грн.; $60 \cdot 18 = 540$ тис. грн.

Для порівняння розрахуємо якою була б собівартість реалізованих товарів в разі застосування підприємством методу ФІФО. Собівартість реалізованих товарів за методом ФІФО: $20 \cdot 5 + 10 \cdot 8 + 15 \cdot 10 + 15 \cdot 12 = 510$ тис. грн.

Отже, бачимо, що собівартість реалізованої продукції за 2007 рік в разі використання методу ФІФО була б на 30 тис. грн. менша ніж відображена у звітності, а сума податку на прибуток більша на 7,5 тис. грн. Крім того, згідно даних обліку, якби метод ФІФО використовувався підприємством весь час, тоді за всі періоди до 2007 року собівартість реалізованих товарів була б на 300 тис. грн. менша ніж було відображено у звітності, а сума податку на прибуток – на 75 тис. грн. більша.

Фрагменти звіту про фінансові результати та звіту про власний капітал до зміни методу обліку запасів та відповідні перерахунки показників звітів наведені в додатку М.

Отже, виходячи з умов прикладу собівартість реалізованої продукції за 2007 рік зменшується на 30 тис. грн. Відповідно змінюються:

- фінансовий результат від операційної діяльності, який тепер становить $400+30 = 430$ тис. грн.;

- фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування: $380+30 = 410$ тис. грн.;

- сума податку на прибуток збільшилась на 7,5 тис. грн.;

- сума чистого прибутку: $285+22,5 = 307,5$ тис. грн.

Для того щоб відобразити зміни облікової політики ретроспективно, тобто шляхом коригування залишку нерозподіленого прибутку, необхідно перед складанням звітності за 2008 рік бухгалтерську довідку, в якій відобразити кореспонденції стосовно коригування залишку нерозподіленого прибутку. Бухгалтерська довідка наведена в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Відображення в обліку коригування залишку нерозподіленого прибутку

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, тис. грн.
Коригування залишку нерозподіленого прибутку за 2008 рік у зв'язку з внесенням змін до облікової політики	28 «Товари»	441 «Нерозподілений прибуток»	330 (300+30)
	441 «Нерозподілений прибуток»	641 «Розрахунки за податками»	82,5 (330*25%)

Отже, у звіті про власний капітал за 2007 рік сума залишку нерозподіленого прибутку збільшується на 247,5 тис грн. (330 тис. грн. - (330 тис. грн. * 25 %)). Сума залишку нерозподіленого прибутку на кінець 2008 року також збільшиться на 247,5 тис. грн. внаслідок відображення зміни облікової політики ретроспективно.

В примітках до фінансових звітів необхідно розкрити інформацію

стосовно зазначених змін в обліковій політиці. В примітках до фінансової звітності за 2008 рік бухгалтеру слід включити наступну інформацію про зміни в обліковій політиці: « З 1 січня 2008 року підприємство змінило метод обліку запасів з середньозваженого методу на метод ФІФО. Керівництво підприємства вважає, що метод ФІФО більш відповідає галузевій практиці і надасть змогу у фінансових звітах відображати більш достовірну інформацію.

Така зміна облікової політики була застосована ретроспективно і співставні звіти за 2007 рік були перераховані. Залишок нерозподіленого прибутку на початок 2007 року був завищений на 225 тис. грн., що є сумою коригування, пов'язаною з періодами до 2007 року.

Вплив на показники 2007 року: зменшення собівартості реалізованої продукції на 30 тис. грн.; збільшення податку на прибуток на 7,5 тис. грн.; збільшення чистого прибутку на 22,5 тис. грн. У фінансових звітах за 2008 рік подано порівняльну інформацію

Необхідно звернути особливу увагу на те, що деякі статті фінансової звітності, унаслідок невизначеності господарської діяльності, можна лише оцінити приблизно, а не точно розрахувати. Оцінка передбачає професійне судження, засноване на найостаннішій наявній достовірній інформації.

Об'єктом таких оцінок звичайно є:

- сумнівна дебіторська заборгованість;
- знецінення запасів;
- справедлива вартість фінансових активів або фінансових зобов'язань;
- термін корисного використання та ліквідаційна вартість основних засобів;
- забезпечення гарантійних зобов'язань.

Можливо, в результаті нових подій, накопичення досвіду та отримання нової інформації облікову оцінку необхідно буде переглянути.

Слід зазначити, що перегляд облікових оцінок не є зміною облікової політики. Перегляд оцінки, на відміну від змін в обліковій політиці, не пов'язаний з попередніми періодами і фінансова інформація, представлена за попередні періоди не повинна бути змінена у фінансовій звітності. У відповідності до МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та

помилки» фінансова звітність за попередні періоди розглядається як складена належним чином, не дивлячись на той факт, що деякі оціночні значення змінюються в наступних періодах.

Проте, міжнародний стандарт акцентує увагу на тому, що зміна моделі оцінки розглядається як зміна облікової політики, а не зміна облікової оцінки. Наприклад, зміна моделі оцінки інвестиційної нерухомості за вартістю придбання у відповідності до порядку, передбаченому для основних засобів в МСБО 16 «Основні засоби» на модель переоціненої вартості у відповідності до МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість» є зміною облікової політики, а не зміною оцінки [37, 38].

Прикладом зміни в облікових оцінках є корегування фінансової звітності за 2008 рік шляхом збільшення резерву під знецінення кредитів через факт, ініціювання процедури банкрутства один з дебіторів, чия заборгованість складає 500 тис. грн.

Якщо ж складно розрізнити зміну облікової політики та зміну облікових оцінок, то прийнята зміна вважається зміною облікової оцінки.

Наприклад, в одних країнах зміну методу нарахування амортизації розглядають як зміну в обліковій політиці, а в інших – як зміну в облікових оцінках. Згідно МСБО 16 «Основні засоби» у таких випадках зміну розглядають як зміну облікової оцінки. Тому, зміна методу амортизації згідно МСБО класифікується як зміна облікової оцінки щодо очікуваної моделі отримання економічних вигід активу, що амортизується.

Відображення зміни облікової оцінки в бухгалтерському обліку відрізняється від порядку внесення змін, пов'язаних зі зміною облікової політики. Розглянемо порядок відображення змін облікових оцінок в фінансовому обліку.

Згідно з МСБО 8 вплив зміни облікової оцінки слід визнавати перспективно шляхом включення в прибуток або збиток:

- періоду зміни, якщо зміна впливає лише на цей період;
- періоду зміни та майбутніх періодів, якщо зміна впливає на них разом.

Тобто зміна в обліковій оцінці може впливати на прибуток або збиток

лише поточного періоду, в якому відбулася зміна облікової політики або прибуток та збиток поточного і майбутніх періодів. Наприклад, зміна в обліковій оцінці суми безнадійних боргів впливає лише на прибуток або збиток лише поточного періоду і тому відображається у поточному періоді. Однак зміна в попередньо оціненому строку корисної експлуатації активу, що амортизується впливає на витрати на амортизацію за поточний період та на кожний майбутній період протягом строку корисної експлуатації активу, що залишився. В обох випадках вплив зміни, пов'язаний з поточним періодом, визнається як дохід або витрати в поточному періоді у звіті про фінансові результати. Вплив, якщо є, на майбутні періоди визнається як дохід або витрати в цих майбутніх періодах.

Результат зміни облікових оцінок повинен відображатися в тому ж рядку звіту про фінансові результати, який використовувався раніше для відповідного показника. Наприклад, якщо амортизація об'єкта основних засобів була відображена у статті «Адміністративні витрати», змінена сума амортизації також буде включена до цієї статті.

МСБО 8 також зазначає, якщо зміна в обліковій оцінці приводить до змін в активах та зобов'язаннях, або стосується статті власного капіталу, її слід визнавати шляхом коригування балансової вартості відповідного активу, зобов'язання або статті власного капіталу в період зміни.

Інформація про суть та обсяги змін в облікових оцінках, які суттєво впливають на показники поточного та майбутніх періодів, повинна обов'язково розкриватися у примітках до фінансової звітності. Якщо вплив змін облікових оцінок визначити неможливо, тоді у примітках до фінансової звітності необхідно зазначити причини, в силу дії яких інформація не розкривається.

Таким чином, керуючись методикою відображення зміни облікової політики у бухгалтерському обліку, наведеної в МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки», бухгалтери матимуть змогу правильно відобразити вплив таких змін у фінансовій звітності. Крім того використання положень міжнародного стандарту дозволить фахівцям з бухгалтерського чітко відрізнити зміни в обліковій політиці від змін в облікових оцінках. Це

підвищить якість фінансової звітності суб'єктів господарювання, в результаті користувачі фінансової звітності зможуть на підставі якісних даних представлених у звітності приймати ефективні рішення.

3.2. Методика виправлення помилок у фінансовій звітності

Не менш значний вплив на фінансовий результат підприємства здійснюють помилки у фінансовій звітності. Помилки можуть виникати стосовно визнання, оцінки, подання або розкриття інформації про елементи фінансових звітів. Бухгалтер може припуститися помилки в результаті: помилок в математичних підрахунках, помилок при використанні облікової політики підприємства, не вірної інтерпретації фактів господарської діяльності, неуважності, маніпулювання та шахрайства [14].

Допущені помилки обов'язково необхідно виправляти, оскільки невиправлені помилки впливають на достовірність показників фінансової звітності. Наявність недостовірних показників у фінансовій звітності може призвести до прийняття користувачами фінансової звітності помилкових рішень, наслідки яких можуть бути непередбачувані.

Національним законодавством порядок виправлення помилок у фінансовій звітності регулюється П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах». Національний стандарт не містить поняття «помилка». Цей термін визначений у міжнародній практиці бухгалтерського обліку. Помилкам та методиці їх виправлення в бухгалтерському обліку присвячений МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». Саме цей стандарт розкриває сутність поняття «помилка»: помилка – це пропуски або викривлення у фінансових звітах суб'єкта господарювання за один або кілька попередніх періодів, які виникають через невикористання або зловживання достовірною інформацією, яка:

- була наявна, коли фінансові звіти за ті періоди затвердили до випуску;
- за обґрунтованим очікуванням, могла бути отриманою та врахованою

при складанні та поданні цих фінансових звітів.

Розглядаючи МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» та П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансовій звітності», можна виділити певні класифікаційні ознаки та класифікувати помилки у фінансовій звітності. Проте класифікація помилок за національним стандартом дещо відрізняється від класифікації за міжнародним стандартом. Класифікація помилок наведена в таблиці 3.3.

Отже, бачимо, що класифікація помилок за національним і міжнародним стандартом відрізняється. На відміну від П(с)БО 6 Міжнародний стандарт класифікує помилки на суттєві та несуттєві. При цьому суттєвою вважається помилка, якщо пропуск чи викривлення статті, індивідуально чи колективно, може вплинути на економічні рішення користувачів, які приймаються на основі фінансових звітів.

Таблиця 3.3 – Класифікація помилок у фінансовій звітності

Класифікаційна ознака	За МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки»	За П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»
За наміром	навмисні та не навмисні	-
За ступенем суттєвості	суттєві та несуттєві	-
За впливом на нерозподілений прибуток	-	впливають на величину нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) не впливають на величину нерозподіленого прибутку (непокритого збитку)
За періодом, в якому зроблена помилка	помилки поточного періоду помилки попереднього періоду	помилки, допущені в поточному періоді помилки, допущені при складанні фінансових звітів у попередніх періодах

МСБО 8 передбачає виправлення суттєвих помилок. Національний стандарт передбачає виправлення лише тих помилок, які впливають на величину нерозподіленого прибутку [65, с. 22]. Ця норма стандарту, на нашу думку, є не досить доречною оскільки сума помилки, яка впливає на величину

нерозподіленого прибутку може бути зовсім несуттєвою, тобто вона ніяким чином не вплине на економічні рішення користувачів.

Тому ми пропонуємо, виправляти помилки, допущені при складанні фінансових звітів у попередніх періодах, керуючись вимогами міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, тобто виправляти лише суттєві помилки.

Перш за все необхідно визначити, що являє сам термін «суттєвість», для того щоб було зрозуміло яку помилку вважати суттєвою. Поняття «суттєвості» прийшло до нас з міжнародної практики, а саме з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Так, у Концептуальних основах підготовки і складання фінансової звітності, зазначено, що критерій суттєвості інформації впливає на якісні характеристики звітності підприємства. Інформацію визнають суттєвою, якщо її пропуск (перекручування) може вплинути на економічне рішення користувачів, яке вони приймають, керуючись фінансовими звітами [75, с. 14].

В національній теорії бухгалтерського обліку поняття «суттєвість» також розглядається і визначається як характеристики облікової інформації, які визначають її здатність впливати на рішення користувачів звітності.

У п. 3 П(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» наводиться пояснення, що являє собою суттєва інформація, зокрема суттєвою вважається інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності [48].

Отже, можна говорити про те, що суттєвість – це фактично та межа, починаючи з якої інформація буде корисною користувачеві.

Суб'єктами визначення суттєвості облікової інформації є:

- органи, які уповноважені на регулювання питань бухгалтерського обліку і фінансової звітності, центральне місце серед таких органів займає Міністерство фінансів України;

- керівник підприємства, який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів.

Об'єктами застосування суттєвості є:

- діяльність підприємства в цілому;

- окремі господарські операції та об'єкти обліку;

- статті фінансової звітності [80].

Для визначення чи є помилка суттєвою необхідно встановлювати пороги суттєвості для об'єктів обліку. Порогом суттєвості є абсолютна або відносна величина, яка є кількісною ознакою суттєвості інформації.

Саме від того наскільки правильно і обґрунтовано встановлені пороги суттєвості в подальшому залежить якість інформації, відображена у фінансовій звітності і, безумовно, ефективність рішень, які приймаються користувачами на основі цих звітів.

Для більшого розуміння, що саме являє собою поріг суттєвості розглянемо приклад. П(с)БО 7 «Основні засоби» зазначає, що підприємство може переоцінювати об'єкт основних засобів, якщо залишкова вартість цього об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу [50]. Проте даний стандарт не містить жодних пояснень стосовно того як розуміти вислів «суттєво відрізняється». Для вирішення цього питання Міністерством фінансів України був виданий лист щодо застосування суттєвості в бухгалтерському обліку. І саме в цьому листі встановлена кількісна ознака суттєвості (поріг суттєвості), зокрема зазначено, що порогом суттєвості з метою відображення переоцінки об'єктів основних засобів може прийматися величина, що дорівнює 1 відсотку чистого прибутку (збитку) підприємства, або величина, що дорівнює 10-відсотковому відхиленню залишкової вартості об'єктів основних засобів від їх справедливої вартості. Бачимо, що кількісним вираженням суттєвості в даному випадку є відносна величина.

Застосування порогів суттєвості до діяльності підприємства в цілому передбачає можливість використання спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності підприємством, обсяги діяльності якого нижче встановленого порога суттєвості. Поріг суттєвості для застосування спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності визначається законодавством, зокрема Указом Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» встановлено, що суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких за рік середньооблікова чисельність працюючих не

перевищує 50 осіб і обсяг виручки від реалізації продукції за рік не перевищує 1 млн. грн. можуть застосовувати спрощену систему бухгалтерського обліку і звітності [64].

Що стосується встановлення порогів суттєвості для окремих господарських операцій та об'єктів обліку, то суб'єкт господарювання може встановлювати власні пороги суттєвості, або ті, які пропонуються листом Міністерства фінансів України «Щодо застосування суттєвості в бухгалтерському обліку» [80]. Пороги суттєвості рекомендовані Міністерством фінансів наведені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Кількісна оцінка та база визначення порога суттєвості для окремих об'єктів обліку

№ з/п	Показники (операції), за якими оцінюється поріг суттєвості	База для визначення суттєвості	Кількісна оцінка порога суттєвості
1	Окремі об'єкти обліку	Підсумок відповідно всіх активів, всіх зобов'язань і власного капіталу	5 %
2	Окремі види доходів і витрат	Чистий прибуток (збиток) підприємства	2 %
3	Переоцінка або зменшення корисності об'єктів обліку	Чистий прибуток (збиток) підприємства	1 %
		Відхилення залишкової вартості об'єктів обліку від їх справедливої вартості	10 %
4	Визначення подібних активів	Різниця між справедливою вартістю об'єктів обміну	Не більше 10 %
5	Інші господарські операції та об'єкти обліку	Обсяг діяльності підприємства, характер впливу об'єкта обліку на рішення користувачів та інші якісні чинники, які можуть впливати на визначення порогу суттєвості	У межах 1-10 %
6	Для неприбуткових організацій: окремі види доходів, витрат	Сума надходжень на провадження статутної діяльності	0,5 %
7	Визначення оренди як фінансової за строком	Термін корисного використання об'єкта оренди	7,5 %
8	Визначення звітного сегмента	Чистий дохід від реалізації продукції або фінансових результатів сегмента або активів усіх сегментів підприємства	10 %

Визначення ступеня суттєвості інформації – це питання професійного судження. При цьому необхідно аналізувати те, наскільки пропуски чи перекручення фінансової звітності можуть вплинути на рішення, які приймаються її користувачами.

Користувачі фінансової звітності аналізують структуру бухгалтерського балансу, чистий оборотний капітал, а також коефіцієнти автономії, загальної платоспроможності, покриття, абсолютної ліквідності, поточної ліквідності та інші, вивчають динаміку грошових потоків підприємства. Для коефіцієнтів, які розраховуються на підставі фінансової звітності встановлені нормативні значення, тому якщо після виправлення в бухгалтерському обліку помилок коефіцієнти мають значення, які відхиляються від їх нормативних значень в гіршу сторону, то можна вважати, що такі помилки для суб'єкта господарювання є суттєвими.

Також помилки можуть бути суттєвими і впливатимуть на рішення користувачів, якщо після виправлення виявлених помилок порушується рівняння бухгалтерського балансу (чисті активи менше власного капіталу), зобов'язання стають більше власного капіталу, оборотні активи менше поточних зобов'язань, сума грошових коштів менше видатків грошових коштів за той самий період [76, с. 44].

Слід зазначити, що є певна інформація, суттєвість якої не залежить від обсягів інформації, яка підлягає розкриттю, зокрема:

- операції з пов'язаними сторонами;
- операції чи коригування, які можуть змінити прибуток на збиток, і навпаки;
- операції чи коригування, в результаті яких не може бути досягнуто бажане співвідношення між чистими оборотними активами і чистими короткостроковими зобов'язаннями і навпаки;
- операції чи корегування, в результаті яких не досягнуто прогнози аналітиків;
- операції чи коригування в результаті яких переглядаються кредитні договори і інші договірні відносини;
- зміна законодавчих і нормативних актів;
- порушення законодавчих і нормативних актів;
- штрафи, пред'явлені суб'єкту господарювання;
- судові спори;

- погіршення відносин з ключовими постачальниками чи клієнтами.

Розглянемо приклад, коли інформація є суттєвою незалежно від обсягів інформації.

Підприємство «Супутник» вирішило перекласифікувати окремі статті основних засобів з виробничих в торговельні. Витрати на амортизацію раніше відносилися до складу собівартості реалізованої продукції, у відповідності до П(с)БО 16 «Витрати», а в наступні періоди почали відноситися до складу збутових витрат. Керівництво підприємства приймає рішення не розкривати цієї зміни, оскільки балансова вартість даних основних засобів і витрати на амортизацію були несуттєвими. Виникає питання, чи варто підприємству розкривати інформацію про зміни в класифікації витрат, які є несуттєвими. Розглянемо показники діяльності підприємства після перекласифікації основних засобів в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Окремі показники діяльності підприємства

№ з/п	Показник	Сума, грн.
1	Дохід (виручка) від реалізації продукції	400000
2	Собівартість реалізованої продукції	398000
3	Валовий прибуток	2000
4	Сума перекласифікованих витрат на амортизацію	2300

Отже, бачимо, що підприємству необхідно розкривати інформацію про зміни в класифікації основних засобів, оскільки підприємство у звіті про фінансові результати відобразило валовий прибуток в результаті перекласифікації, а не валовий збиток. Відображення у звіті валового прибутку (навіть незначного за розміром), на відміну від валового збитку, може вплинути на сприйняття користувачами фінансової звітності фінансового стану і результатів діяльності компанії.

Методика виправлення помилки, виявленої в поточному звітному році та допущеної в цьому ж поточному звітному році, П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» не розкривається. Стандарт взагалі не згадує про такі помилки. Тому при виправленні таких помилок необхідно

керуватися МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки», в якому зазначається, що помилки поточного періоду, виявлені протягом цього ж періоду, слід виправляти до затвердження фінансових звітів. Це означає, що такі помилки повинні бути виправлені до граничного терміну подання фінансової звітності, тобто до 20 лютого наступного за звітним роком.

Помилки в первинних документах, облікових регістрах, що створені ручним способом виправляються коректурним способом [78]. Помилки в облікових регістрах за звітний рік, виявлені після записів підсумків облікових регістрів до Головної книги, виправляються способом «сторно» [66, с. 11]. Такий спосіб передбачає, що неправильний запис ліквідується в місяці, в якому виявлено помилку. При цьому необхідно скласти бухгалтерську довідку.

Що стосується помилок, допущених при складанні фінансових звітів у попередніх періодах, то їх виправлення, відповідно до П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» повинно здійснюватися шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року та повторного відображення відповідної порівняльної інформації у фінансовій звітності. П(с)БО 6 також зазначає, що помилки попереднього періоду необхідно виправляти лише в тому випадку, якщо такі помилки впливають на величину нерозподіленого прибутку.

Розглянемо приклад помилки, яка не впливає на величину нерозподіленого прибутку. Підприємство «Бета» в січні 2008 року провело підписку на журнали з податкового обліку на рік. Вартість підписки – 6600 грн. Записи, якими підприємство відобразило у січні В обліку у січні підприємством були складені записи операції, які наведені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Журнал господарських операцій

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	Віднесено витрати на підписку до складу адміністративних витрат	92 «Адміністративні витрати»	631 «Розрахунки з постачальниками»	5500
2	Відображений податковий кредит	641 «Розрахунки з бюджетом»	631 «Розрахунки з постачальниками»	1100

Відображення даної господарської операції є помилковим, оскільки положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку така господарська операція повинна в бухгалтерському обліку зафіксована в такій послідовності, як це наведено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Журнал господарських операцій

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	Відображені витрати на передоплату журналів з бухгалтерського обліку	39 «Витрати майбутніх періодів»	631 «Розрахунки з постачальниками»	5500
2	Відображений податковий кредит	641 «Розрахунки з бюджетом»	631 «Розрахунки з постачальниками»	1100
3	Списано частину витрат майбутніх періодів на витрати звітного періоду (кожного місяця до кінця року)	92 «Адміністративні витрати»	39 «Витрати майбутніх періодів»	458,383 (5500 грн./ 12 місяців)

В цілому за 12 місяців (2008 року) витрати на підписку складуть 5500 грн. Якщо така помилка буде виявлена протягом 2008 року, то її необхідно виправити, а якщо – в 2009 році, то виправлення не потрібне, оскільки така помилка не впливає на величину нерозподіленого прибутку.

Хоча національним стандартом і передбачено виправлення помилок, проте методика їх виправлення не розкрита. Читаючи стандарт є не зрозумілим порядок виправлення помилок минулих періодів, це часто призводить до того, що при виявленні таких помилок бухгалтери або ж не виправляють їх зовсім, або ж виправляють такі помилки, як помилки звітного періоду, що знижує достовірність фінансової звітності і може вплинути на рішення, які приймаються користувачами фінансових звітів.

Тому з метою правильного відображення помилок допущених в попередніх звітних періодах та відображення в фінансовій звітності якісної інформації для прийняття рішень, ми пропонуємо при виправленні помилок користуватися методикою запропонованою МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки».

В МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки»

передбачено, що облік виправлення суттєвих помилок попереднього періоду повинен здійснюватися ретроспективно. Помилки повинні бути виправлені в першому комплекті фінансових звітів, затверджених до подання після їх виявлення шляхом:

- перерахування порівнювальних сум за відображений попередній період (періоди), в якому відбулася помилка, тобто фінансова звітність повинна у кінцевому вигляді виглядати так, ніби такої помилки не було, тобто у разі виявлення помилки у 2008 році за 2007 рік необхідно перерахувати порівнювальну інформацію за 2007 рік;

- перерахування залишків активів, зобов'язань та власного капіталу на початок періоду за самий перший з відображених попередніх періодів, якщо помилка відбулася до першого з відображених попередніх періодів. Наприклад, підприємству належить лізингова компанія. Виявилось, що протягом останніх семи років з метою завищення прибутку виручка визнавалась передчасно. В фінансовій звітності відображені лише 3 роки. Необхідно перерахувати вхідні залишки активів, зобов'язань і капіталу за самий перший з відображених звітних періодів і внести відповідні корегування у звіти за наступні періоди.

МСБО 8 звертає увагу на те, що виправлення помилок попереднього періоду виключається з прибутку або збитку за період, в якому виявлено помилку. Будь-яка інформація, подана за попередні періоди перераховується.

У міжнародному стандарті також міститься інформація про обмеження ретроспективного застосування, а саме помилку попереднього періоду слід виправляти шляхом ретроспективного перерахування, за винятком випадків, коли неможливо визначити її вплив на конкретний період.

В разі, якщо неможливо визначити вплив на конкретний період помилки щодо порівняльної інформації за один або декілька відображених попередніх періодів, відповідно до МСБО 8, суб'єктові господарювання необхідно перерахувати залишки активів, зобов'язань та власного капіталу на початок самого першого періоду, для якого можливо ретроспективне перерахування. Таким періодом може бути поточний звітний період.

Коли на початок поточного звітного періоду неможливо визначити

сукупний вплив помилки на попередні періоди, для виправлення помилки необхідно перерахувати порівняну інформацію перспективно з самої першої можливої дати.

Приклад – обмеження ретроспективного виправлення показників фінансової звітності.

Протягом останніх 10 років, підприємством, адміністративні витрати неправильно капіталізувалися, шляхом їх включення до вартості програмного забезпечення. Необхідно виключити ці адміністративні витрати з вартості програмного забезпечення за останні два роки, але інформація для коригування показників за більш ранні періоди відсутня. Відповідно, виправлення можуть бути внесені тільки за два роки. Інформація щодо виправлених помилок, які мали місце в попередніх періодах повинна обов'язково розкриватися у примітках до фінансових звітів, це передбачено як національним, так і міжнародним стандартом. Інформація про виправлення помилок, яка підлягає розкриттю у фінансових звітах наведена в таблиці 3.8.

Отже, користуючись методикою виправлення помилок виявлених в поточному періоді, але допущених в попередньому (попередніх) звітних періодах, наведеної в МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» можна встановити послідовність виправлення таких помилок.

Послідовність виправлення помилок допущених в попередньому (попередніх) звітних періодах наведена в додатку П.

У січні 2009 року бухгалтер підприємства виявив, що ще в грудні 2007 року до складу адміністративних витрат, а саме в дебет рахунку 92 «Адміністративні витрати» було віднесено вартість комп'ютерних програм, термін корисного використання яких 5 років. Вартість програм (без податку на додану вартість) становить 150000 грн.

На підприємстві встановлено рівень суттєвості в розмірі 2 % від суми кожного елемента балансу. Для визначення чи є дана помилка суттєвою для підприємства визначимо рівень суттєвості в розмірі 2% від загальної суми активів (7492100 грн.). Він дорівнюватиме 149842 грн., що свідчить про суттєвість помилки.

Таблиця 3.8 – Інформація щодо виправлення помилок минулих періодів, яка підлягає розкриттю у примітках до фінансової звітності

За МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки»	За П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»
1. Характер помилки попереднього періоду.	1. Зміст і сума помилки.
2. Суму виправлення за кожний відображений попередній період, наскільки можливо: - статті фінансових звітів, на які вона впливає; - вплив на показник прибутку на акцію (для суб'єктів господарювання до яких застосовується МСБО 33).	2. Статті фінансової звітності минулих періодів, які були пере обраховані з метою повторного подання порівняльної інформації.
3. Суму виправлення на початок самого першого з відображених попередніх періодів.	3. Факт повторного оприлюднення виправлених фінансових звітів або недоцільність повторного оприлюднення.
4. Опис того, як і коли була виправлена помилка – в тих випадках, коли ретроспективне перерахування показників фінансової звітності неможливе.	

У даному прикладі бухгалтеру потрібно зменшити суму адміністративних витрат на суму 150000 грн., ввести цей нематеріальний актив (комп'ютерні програми) до складу відповідного рахунку 12 «Нематеріальні активи», нарахувати амортизацію за 2008 рік, використовуючи прямолінійний метод, в сумі 30000 грн.

Процес виправлення помилки в бухгалтерському обліку відбуватиметься в декілька кроків. Перш за все необхідно скласти бухгалтерську довідку, в якій відобразити кореспонденціями виправлення помилки (таблиця 3.9).

Таблиця 3.9 – Відображення в обліку виправлення помилок

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
	Виправлення помилок 2007 року			
1	Внесення до складу нематеріальних активів вартості комп'ютерної програми	127 «Інші нематеріальні активи»	441 «Прибуток нерозподілений»	150000
2	Нарахований податок на прибуток	441 «Прибуток нерозподілений»	641 «Розрахунки за податками»	37500 (150000*25%)
3	Відображено суму нарахованого зносу за 2008 рік	92 «Адміністративні витрати»	133 «Накопичена амортизація нематеріальних активів»	30000 (150000/5)

Сума нарахованого зносу комп'ютерної програми за 2008 рік включається до фінансових результатів 2008 року. На залишок нерозподіленого прибутку на початок 2008 року впливає лише первісна вартість, оскільки нарахування амортизації нематеріального активу, введеного в дію в грудні 2007 року, розпочинається лише в січні 2008 року.

Розглянемо, порядок відображення зазначених операцій при складанні фінансових звітів за 2008 рік. Спочатку необхідно суму коригування залишку нерозподіленого прибутку ($150000 - 37500 = 112500$) навести у звіті про власний капітал за 2008 рік.

Надалі, для виправлення помилки необхідно здійснити перерахунок показників звіту про власний капітал за 2007 рік.

Отже, у звіті про власний капітал за 2007 рік сума залишку нерозподіленого прибутку на кінець року та сума чистого прибутку за 2007 рік збільшується на 112500 грн. Слід зауважити, що перерахований звіт про власний капітал за 2007 рік необхідно подавати разом зі звітом за 2008 рік.

Для виправлення помилки також необхідно здійснити перерахунок показників звіту про фінансові результати за 2007 рік та показники балансу.

Виходячи з умови прикладу сума адміністративних витрат зменшується на 150000 грн. Відповідно змінюються:

- фінансовий результат від операційної діяльності, який тепер становить $1075900 + 150000 = 1225900$ грн.;

- фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування: $1078100 + 5560 = 1228100$ грн.;

- сума податку на прибуток збільшиться на 37500 грн.;

- сума чистого прибутку: $1228100 - 751900 = 476200$ грн.

Необхідно зазначити, що при поданні звіту про фінансові результати за 2008 рік в графі 4 «За попередній звітний період» необхідно наводити вже перераховані дані.

Зміни, пов'язані з виявленою помилкою, знайдуть відображення і в балансі.

Останнім кроком при виправленні помилки минулого періоду є розкриття

інформації щодо таких помилок у примітках до фінансових звітів.

Виходячи з умови прикладу, в примітках до фінансової звітності за 2008 рік бухгалтеру лісгоспу слід включити наступну інформацію про помилку та процедуру її виправлення: «У 2007 році до складу адміністративних витрат було помилково включено вартість комп'ютерних програм, термін служби яких становить 5 років. Вартість вказаного активу - 150000 грн. без податку на додану вартість. Фактично потрібно було відобразити вартість комп'ютерних програм у складі нематеріальних активів. Нарахування амортизації розпочинається з січня 2008 року.

Внаслідок допущеної помилки прибуток від звичайної діяльності за 2007 рік було занижено на 150000 грн., а податок на прибуток від звичайної діяльності не донараховано на суму 37500 грн. У результаті чистий прибуток занижено на суму 112500 грн. Дані фінансових звітів за 2007 рік перераховано з метою виправлення помилки. У фінансових звітах за 2008 рік подано порівняльну інформацію.» Фрагменти звіту про власний капітал, звіту про фінансові результати та балансу до та після перерахунку наведені в додатку Н.

Таким чином, керуючись методикою виправлення помилок, наведеної в МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки», бухгалтери матимуть змогу правильно відображати в обліку виявлені помилки, що в свою чергу підвищить якість фінансової звітності. В результаті користувачі фінансової звітності зможуть на підставі достовірних даних представлених у звітності приймати високоефективні рішення.

3.3. Порядок відображення подій після дати балансу у фінансовій звітності у відповідності з міжнародною практикою

Інтервал між звітною датою і датою подання звітності керівництву займає звичайно декілька місяців. За цей час можуть виникнути події, в силу яких інформація наведена у звітності втрачає актуальність, стає менш достовірною і може вплинути на фінансовий стан суб'єкта господарювання, результати

діяльності та рух коштів. Це може призвести до помилок у прийнятті користувачами фінансової звітності економічних рішень.

Подібні проблеми усуваються шляхом інформування користувачів фінансової звітності про всі суттєві події, які відносяться до діяльності компанії, які виникли після звітної дати. Їх наслідки компанія повинна обліковувати або шляхом внесення коригувань уже в сформовані показники фінансової звітності, або шляхом відображення раніше невизнаних об'єктів обліку.

У вітчизняній практиці подіям після дати балансу присвячений П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», проте даний стандарт не містить детально розкритої інформації стосовно того яким чином необхідно визнавати, оцінювати, вносити коригування та розкривати інформацію про події після дати балансу у фінансовій звітності.

Це призводить до того, що не всі практикуючі бухгалтери відображають події після дати балансу належним чином. Тому для виправлення такої ситуації, ми пропонуємо використовувати норми Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 10 «Події після дати балансу», який містить підходи до відображення подій після дати балансу у фінансовій звітності [36].

Відповідно до МСБО 10 події після дати балансу – це сприятливі та несприятливі події, які відбуваються від дати балансу до дати затвердження фінансових звітів до випуску.

Датою балансу є останній день звітного періоду. Датою затвердження фінансових звітів є день прийняття рішення про їх публікацію для зовнішніх користувачів (або дата підпису фінансової звітності уповноваженими особами суб'єкта господарювання). Схематично події після дати балансу зображені на рисунку 3.2.

Необхідно зауважити, що дата затвердження звітності є закінченням періоду після звітної дати. Дата затвердження може змінюватися в залежності від таких факторів, як структура управління, законодавчих вимоги і процедур, яких необхідно дотримуватися складаючи і остаточно завершуючи фінансові звіти.

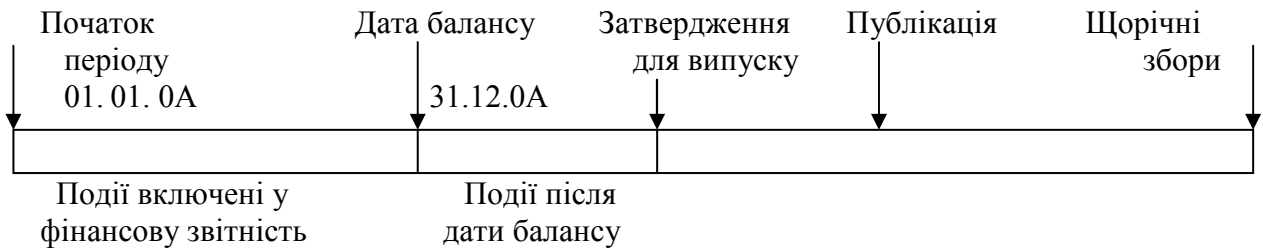

Рисунок 3.2 – Події, що відбуваються у період часу між датою балансу та датою затвердження фінансової звітності для випуску

Іноді від суб'єкта господарювання вимагають подавати фінансові звіти його акціонерам для ухвалення, після того як фінансові звіти вже випущені. У таких випадках фінансові звіти затверджуються до випуску на дату випуску, а не на дату ухвалення фінансових звітів акціонерами.

Трапляються випадки, коли від управлінського персоналу суб'єкта господарювання вимагають подавати фінансові звіти спостережній раді (яка складається виключно з неадміністративних працівників) для ухвалення. У такому разі фінансова звітність затверджується до випуску тоді, коли управлінський персонал затверджує їх до подання спостережній раді.

Міжнародний стандарт виділяє дві групи подій, які виникають після дати балансу (слід зауважити, що П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» виділяє аналогічні групи подій після дати балансу):

- події, які свідчать про умови, що існували на дату балансу і вимагають внесення коригувань у фінансову звітність;

- події, які свідчать про умови, що виникли після дати балансу і не потребують внесення коригувань у фінансову звітність [71, с. 32].

У МСБО 10 «Події після дати балансу» наводяться приклади подій, які коригують після дати балансу.

Прикладом однієї з таких подій є рішення після дати балансу в судовій справі, яке підтверджує, що суб'єкт господарювання мав зобов'язання (теперішню заборгованість, яка виникла в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття ресурсів із суб'єкта

господарювання, котрі втілюють у собі економічні вигоди) на дату балансу.

Суб'єкт господарювання повинен коригувати попередньо визнане забезпечення, пов'язане із цією судовою справою або визнавати нове забезпечення.

Приклад – підтвердження зобов'язання. Підприємству «Зоря» був пред'явлений позов за порушення правил використання товарного знаку. У фінансовій звітності на 31 грудня 2008 року, ще не затвердженої, був передбачений резерв у розмірі 1 млн. грн. для покриття витрат, пов'язаних з даним судовим позовом. 11 січня 2009 року суд виносить рішення про покриття підприємством збитку в розмірі 0,7 млн. грн., відповідно даний резерв коригується до значення 0,7 млн. грн. Відображення впливу даної події після дати балансу у фінансовій звітності наведено в таблиці 3. 10.

Таблиця 3.10 – Відображення в обліку зменшення резерву на покриття судових витрат

Рахунок	Фінансовий звіт	Дебет	Кредит
Резерв на покриття судових витрат (рахунок 47)	Баланс (рядок 410 «Інші забезпечення»)	0,3 млн. грн.	
Судові витрати (рахунок 94)	Звіт про фінансові результати (рядок 090 «Інші операційні витрати»)		0,3 млн. грн.

Приклад – підтвердження наявності зобов'язання. АТ «Буря» пред'явлений позов за порушення правил конкуренції. АТ опротестувало його, і у фінансовій звітності на 31 грудня 2008 року резерв не був передбачений. 12 січня 2009 року суд виносить рішення про покриття банком збитку у розмірі 1,5 млн. грн. Якщо фінансова звітність даного підприємства до зазначеної дати ще не затверджена, то у фінансовій звітності за період, якій закінчується 31 грудня 2008 року, необхідно створити резерв у розмірі 1,5 млн. грн. Така подія, відповідно до міжнародного стандарту визнається як коригуюча. Порядок створення даного резерву відображено в таблиці 3.11.

Прикладом коригуючої події після дати балансу є отримання інформації після звітної дати, яка свідчить, що корисність активу зменшилася на дату балансу або, що суму раніше визнаного збитку від зменшення корисності цього

активу треба коригувати. Наприклад: банкрутство замовника, яке сталося після дати балансу, підтверджує, що збиток за дебіторською заборгованістю вже існував на дату балансу і що суб'єктові слід коригувати балансову вартість дебіторської заборгованості.

Таблиця 3.11 – Відображення в обліку створення резерву

Рахунок	Фінансовий звіт	Дебет	Кредит
Судові витрати (рахунок 94)	Звіт про фінансові результати (рядок 090 «Інші операційні витрати»)	1,5 млн. грн.	
Резерв на покриття судових витрат (рахунок 47)	Баланс (рядок 410 «Інші забезпечення»)		1,5 млн. грн.

Приклад – оголошення банкрутом дебітора підприємства. Підприємство має дебітора, заборгованість якого станом на 31 грудня 2008 року становить 320 тис. грн. 9 січня 2009 року проти дебітора розпочата справа про банкрутство. Підприємство було проінформоване, що заборгованість погашена не буде. Якщо фінансова звітність підприємства ще не затверджена, то у фінансовій звітності за період, якій закінчується 31 грудня 2008 року, необхідно зменшити балансову вартість дебіторської заборгованості на 320 тис. грн. (таблиці 3.12).

Таблиця 3.12 – Відображення в обліку списання дебіторської заборгованості

Рахунок	Фінансовий звіт	Дебет	Кредит
Дебіторська заборгованість (рахунок 36)	Баланс (р. 161 «Дебіторська за боргованість за товари, роботи, послуги»)		320 тис. грн.
Резерв сумнівних боргів (рахунок 38) або Сумнівні та безнадійні борги (рахунок 944)	Баланс (рядок 162 «Резерв сумнівних боргів») або Звіт про фінансові результати (р. 090 «Інші операційні витрати»)	320 тис. грн.	

До подій після дати балансу, які коригують статті фінансової звітності МСБО 10 «Події після дати балансу» також відноситься: визначення після дати балансу собівартості придбаних активів або надходжень від проданих активів до дати балансу; визначення після дати балансу суми прибутку за програмою участі у прибутках компанії або визначення виплат бонусів, якщо суб'єкт

господарювання мав теперішнє зобов'язання на дату балансу здійснити такі виплати внаслідок подій до цієї дати. Розглянемо приклади зазначених подій.

Приклад – підтвердження вартості. 1 січня 2008 року підприємство здійснило продаж дочірньої компанії за 4 млн. грн. Крім цього, підприємство отримає 2 млн. грн., якщо продана дочірня компанія досягне запланованого рівня прибутку за рік. При складанні фінансової звітності на звітну дату 31 грудня 2008 року було відомо, що запланований рівень прибутку дочірньою компанією досягнуто не було. Таким чином, у фінансовій звітності відображаються надходження від продажу у розмірі 4 млн. грн. 28 січня 2009 року стало відомо, що запланований рівень прибутку було досягнуто, тобто підприємство додатково отримає 2 млн. грн.

Якщо фінансова звітність підприємства ще не затверджена, то у фінансовій звітності, необхідно збільшити суму надходжень від продажу дочірньої компанії на 1 млн. грн. (таблиці 3.13).

Таблиця 3.13 – Відображення в обліку збільшення надходжень від продажу

Рахунок	Фінансовий звіт	Дебет	Кредит
Дебіторська заборгованість (рах. 36)	Баланс (р. 161 «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги»)	2 млн. грн.	
Дохід від продажу дочірньої компанії (рах. 74)	Звіт про фінансові результати (рядок 130 «Інші доходи»)		2 млн. грн.

Приклад – оцінка існуючого на звітну дату юридичного зобов'язання. У АТ «Варан» існує система розподілу прибутку на основі показника прибутку, якій підтверджується аудиторською компанією, у фінансовій звітності за рік. 26 лютого 2009 року аудитори підтверджують показники прибутку підприємства. Відповідна премія загальною сумою 560 тис. грн. виплачується робітникам даного підприємства в березні 2009 року.

Якщо фінансова звітність ще не затверджена, то у фінансовій звітності за період, якій закінчується 31 грудня 2008 року збільшуються витрати з оплати праці (таблиці 3.14).

Таблиця 3.14 – Відображення в обліку нарахування премії працівникам підприємства

Рахунок	Фінансовий звіт	Дебет	Кредит
Витрати з оплати праці – премія (рахунки 23, 91, 92, 93)	Звіт про фінансові результати (рядки 040, 070, 080)	560 тис. грн.	
Нарахована премія до виплати (рахунок 66)	Баланс (рядок 580 «Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці»)		560 тис. грн.

Необхідно також відмітити, що викриття шахрайства та помилок, яке свідчить про те, що фінансові звіти були невірними також відноситься до подій після дати балансу і потребує внесення коригувань до фінансової звітності.

Розглянемо приклад шахрайства і помилок. Підприємство завершило складання звітності за 2008 рік. 15 січня 2009 року аудиторами була виявлена наявність фіктивного доходу від реалізації продукції на загальну суму 320 тис. грн. Крім того, в ході даного шахрайства витрати на збут були завищені на 180 тис. грн. Якщо фінансова звітність ще не затверджена, то у фінансовій звітності підприємства зменшуються показники доходу від реалізації продукції на 320 тис. грн. та адміністративних витрат на 180 тис. грн. Коригування фінансової звітності наведені в таблиці 3.15.

Таблиця 3.15 – Відображення в обліку коригування доходів і витрат

Рахунок	Фінансовий звіт	Дебет	Кредит
Дохід від реалізації продукції (рахунок 70)	Звіт про фінансові результати (рядок 010 «Дохід від реалізації продукції»)	320 тис. грн.	
Кредиторська заборгованість (рах. 63)	Баланс (рядок 530 «Кредиторська заборгованість за товари, послуги»)	180 тис. грн.	
Витрати на збут (рахунок 93)	Звіт про фінансові результати (рядок 080 «Витрати на збут»)		180 тис. грн.
Дебіторська заборгованість (рахунок 36)	Баланс (рядок 161 «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги»)		320 тис. грн.

Розглянемо події після дати балансу, які не потребують внесення змін до фінансової звітності суб'єкта господарювання. Такі події відбуваються після дати балансу і вказують на умови, що виникли після цієї дати.

МСБО 10 зазначає, що прикладом події, яку не коригують після дати балансу є падіння ринкової вартості інвестицій у період з дати балансу до дати, коли фінансові звіти затверджують до випуску. Падіння ринкової вартості, як правило, не пов'язане зі станом інвестицій на дату балансу, але відображає обставини, котрі виникли після звітної дати.

Міжнародний стандарт акцентує увагу на тому, що якщо суб'єкт господарювання оголосив про виплату дивідендів після звітної дати, то такі дивіденди не визнаються як зобов'язання на дату балансу. Якщо дивіденди оголошені після звітної дати, але до затвердження фінансової звітності, то інформація про дивіденди розкривається у примітках до фінансової звітності.

Приклад – оголошення дивідендів. Акціонерне товариство склало фінансову звітність за звітний 2008 рік. 24 січня 2009 року Рада директорів оголосила про виплату дивідендів на загальну суму 1,8 млн. грн. В даному випадку показники фінансової звітності за звітний 2008 рік не зміняться, але розкривається інформація про суму дивідендів, оголошених після звітної дати у примітках до фінансової звітності.

Важливо відмітити, що основним принципом формування фінансової звітності, як відомо, є принцип безперервності діяльності суб'єкта господарювання. При цьому допускається, що суб'єкт господарювання функціонує і продовжуватиме функціонувати в подальшому і не передбачається його ліквідація або суттєве скорочення обсягів діяльності.

Погіршення результатів діяльності і фінансового стану після звітної дати може свідчити про необхідність розглянути питання про прийнятність припущення про безперервність діяльності. Якщо припущення про безперервність більше не є прийнятним, то у відповідності до МСБО 10 «Події після дати балансу» вимагається фундаментально змінити порядок обліку, а не здійснювати коригування показників, відображених виходячи з первісного порядку обліку.

МСБО 1 «Подання фінансових звітів» вимагає розкриття інформації у випадках, коли:

- фінансові звіти складені не на основі припущення безперервності;

- управлінський персонал обізнаний із суттєвою невизначеністю, пов'язаною з подіями або умовами, які породжують значний сумнів щодо здатності суб'єкта господарювання продовжувати діяльність безперервно. Події або обставини, які вимагають розкриття інформації, можуть виникати після дати балансу [34].

Розглянемо приклад такої ситуації. У банку є клієнт, заборгованість якого, станом на 31 грудня 2008 року склала 66 млн. грн. 16 січня 2009 року клієнт розпочав процедуру ліквідації. Була отримана інформація, що в результаті ліквідації заборгованість погашена не буде. Можливо банк зміг би залучити кошти на покриття збитку від списання боргу клієнта, але на дату затвердження фінансової звітності цього гарантувати було не можна. В такій ситуації фінансова звітність банку за звітний період, складається виходячи з перспективи ліквідації, а не з припущення безперервності діяльності.

Визначимо, яку інформацію необхідно розкривати у примітках до фінансової звітності, відповідно до МСБО 10 «Події після дати балансу».

Перш за все, у примітках необхідно розкривати інформацію про дату затвердження фінансових звітів до випуску та про те, який орган управління дав дозвіл на затвердження.

Приклад – витяг з приміток до фінансової звітності. «Дана фінансова звітність затверджена Радою директорів 28 лютого 2009 року». Якщо власники суб'єкта господарювання мають повноваження вносити зміни до фінансових звітів після випуску, то суб'єктові господарювання слід розкривати у примітках і цей факт.

Що стосується подій після дати балансу, які свідчать про умови, що існували на дату балансу, то суб'єктові господарювання необхідно оновити розкриття інформації, пов'язаної з цими умовами, з урахуванням нової інформації.

Якщо говорити про події після дати балансу, які свідчать про умови, що виникли після дати балансу, то в разі якщо такі події є суттєвими і не розкриття інформації про може впливати на економічні рішення користувачів, які приймаються на основі фінансових звітів, суб'єктові господарювання слід

розкривати таку інформацію про кожну суттєву категорію подій, які не коригують після дати балансу:

- характер події;
- попередня оцінка її фінансового впливу або констатація, що така оцінка не можлива.

МСБО 10 «Події після дати балансу» наводить приклади не коригуючих подій після дати балансу, які зазвичай вимагають розкриття інформації.

Такими подіями є:

- значне об'єднання бізнесу після дати балансу або ліквідація дочірнього підприємства;
- оголошення плану про припинення діяльності;
- придбання чи вибуття активів на значну суму або експропріація значних активів урядом. Приклад. 8 січня 2009 року уряд об'явив про початок будівництва нової транспортної магістралі. При цьому в процесі будівництва необхідно буде зруйнувати будівлю. Розпочалися переговори з урядом на предмет отримання компенсації. Балансова вартість будівлі і земельної ділянки, на якому знаходилася будівля станом на 31 грудня 2008 року склала 9 млн. грн.;
- виробничого знищення великого заводу внаслідок пожежі після дати балансу;
- оголошення про значну реструктуризацію або про початок її запровадження;
- значні операції зі звичайними акціями після дати балансу.

Приклад. 20 січня 2009 року Рада директорів була повідомлена про те, що велика інвестиційна компанія придбала 65 % звичайних акцій підприємства «Дім» у невеликої інвестиційної компанії. Велика інвестиційна компанія повідомила про свій намір придбати решту 35 % звичайних акцій і збирається повідомити акціонерів про умови майбутнього придбання протягом наступних 3 місяців;

- зміна ставок податків або податкового законодавства, прийнятих або оголошених після дати балансу, які значно впливають на поточні та відстрочені податкові активи і зобов'язання;

- значні зміни після дати балансу в цінах на активи або в курсах обміну іноземних валют.

- прийняття значних зобов'язань, наприклад, внаслідок надання гарантій;

- початок великого судового процесу, що виник виключно внаслідок подій, які відбулися після дати балансу.

Таким чином, використання норм МСБО 10 «Події після дати балансу» дозволить практикуючим бухгалтерам визначити, які події слід відносити до подій після дати балансу та чи призведуть вони до коригування статей фінансової звітності. Крім того, міжнародний стандарт розкриває методику стосовно того, як необхідно здійснювати коригування фінансової звітності в разі виникнення подій, які свідчать про умови, що існували на дату балансу та яку інформацію необхідно наводити у примітках до фінансової звітності. Використання у практичній діяльності МСБО 10 сприятиме відображенню у звітності достовірних показників, що надасть змогу користувачам фінансової звітності отримувати реальну інформацію про фінансовий стан суб'єкта господарювання, результати його діяльності і рух коштів та приймати ефективні рішення.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення та вирішення задачі, що виявляється в розробці та обґрунтуванні теоретико-методичних та практичних основ формування облікової політики з урахуванням особливостей її ролі у створенні достовірної фінансової звітності.

За результатами проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

В умовах переходу України до ринкових умов господарювання і виходу її на міжнародну арену великого значення набуває бухгалтерський облік. Адже його першочерговим завданням є надання повної, достовірної і зрозумілої облікової інформації зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття ними важливих економічних рішень. При формуванні такої інформації використовуються дані фінансової звітності, складеної за певними правилами, вимогами та нормами. Достовірну, повну та зрозумілу фінансову звітність можливо одержати лише в тому випадку, коли на підприємстві чітко сформована облікова політика.

Облікова політика є важливим інструментом управління процесом ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, оскільки вона відображає принципи, процедури та методи обліку і звітності. Від облікової політики залежить ефективність управління бухгалтерським обліком, фінансово-господарською діяльністю суб'єкта господарювання та стратегія його розвитку на тривалу перспективу.

Сьогодні є необхідним переосмислення ролі облікової політики в процесі управління підприємством. Саме управлінська спрямованість облікової політики має сенс, оскільки повною мірою може впливати на процеси господарювання.

Система бухгалтерського обліку в Україні характеризується державною формою управління та регулювання. Функції державного регулювання облікової системи реалізуються через систему органів державної влади та державного управління. Проте, нормативно-правове регулювання облікової політики в Україні не є досконалим та потребує подальшого розвитку. При

цьому необхідно враховувати норми міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Облікова політика більшості підприємств України не відповідає вимогам, що висуваються П(С)БО 1 та П(С)БО 6 та не дає можливості сформуванню цілісного враження про особливості методики та організації обліку конкретного підприємства. Відсутність сформованих товарних і фінансових ринків, їх інфраструктури, достатнього досвіду роботи підприємств у новому економічному середовищі та науково обґрунтованих рекомендацій формування облікової політики, потребують суттєвого підвищення уваги до проблем формування облікової політики підприємства.

Формування облікової політики здійснюється під вплив багатьох факторів та передбачає визначення основних принципів, форм, методів та процедур, а також основних її елементів бюджетної політики за окремими етапами.

За формою облікова політика підприємства має вигляд наказу керівника (власника), на підставі якого головний бухгалтер складає проект наказу і зі всіма додатками та розрахунками передає на затвердження власнику (керівнику) підприємства. Наказ про облікову політику повинен містити такі розділи: про облікову політику підприємства, про організацію бухгалтерського обліку, про організацію податкового обліку, організаційні питання, відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та контроль за виконанням наказу.

Ефективне формування та реалізація облікової політики можливе лише з урахуванням її організаційно-технологічних аспектів. Раціонально-сформоване організаційно-технологічне забезпечення облікової політики дасть змогу оптимізувати роботу бухгалтерської служби, прискорити процеси обробки інформації з метою прийняття більш виважених управлінських рішень

На більшості підприємств спостерігається формульний підхід до формування облікової політики, що призводить до численних порушень принципів ведення бухгалтерського обліку. Елементи облікової політики на більшості підприємств розкриті не в повній мірі, а деякі з них зовсім не знаходять своє відображення в обліковій політиці підприємств. Неналежна

увага приділяється відображенню таких елементів як нематеріальні активи, фінансові зобов'язання, відстрочені податкові активи та зобов'язання тощо.

На сьогодні накази про облікову політику на більшості підприємств містять лише опис загальних найбільш розповсюджених елементів обліку. Облікова політика не розкриває таких важливих питань як коригування фінансової звітності внаслідок змін в обліковій політиці, змін облікових оцінок, виправлення помилок у бухгалтерському обліку, подій після дати балансу, що суттєво впливає на фінансовий результат підприємства та на достовірність показників фінансової звітності.

Як показують дослідження на підприємствах виникають випадки, коли підприємство вносить певні зміни до облікової політики, проте не відображає наслідки змін облікової політики у фінансовій звітності належним чином, що впливає на фінансовий результат підприємства, а також на зрозумілість, достовірність та повноту показників звітності, що знижує ефективність економічних рішень. Крім зазначених причин, на фінансовий результат підприємства впливають помилки, які припускаються бухгалтерами та події після дати балансу, наслідки яких також не відображається належним чином в обліку.

Дослідження науковців свідчать, що лише 2% українських підприємств відображають здійснені зміни облікової політики та виправлення помилок у фінансовій звітності належним чином. Причиною цьому є відсутність детальної методики внесення зазначених коригувань у П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах». Тому, з метою досягнення достовірності показників фінансової звітності і отримання реальної інформації про фінансовий стан та результати діяльності суб'єктів господарювання ми пропонуємо використовувати норми МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки», який розкриває методику за якою, зміни облікової політики необхідно відображати в обліку:

- при першому застосуванні П(с)БО – в порядку, передбаченому відповідним стандартом;

- при першому застосуванні стандарту, в якому не передбачений порядок відображення змін облікової політики або при добровільній зміні облікової політики – ретроспективно.

Ретроспективне застосування зміни облікової політики здійснюється шляхом коригування початкового сальдо кожного компоненту власного капіталу на початок періоду, на який вони впливають, за самий перший поданий попередній період та інші порівнювані суми, інформація про які розкрита за кожний поданий попередній період таким чином, наче нова облікова політика застосовувалась завжди.

Перспективне застосування змін облікової політики здійснювати шляхом застосування нової облікової політики до операцій, подій та умов, що відбуваються після дати змінювання облікової політики.

В бухгалтерському обліку слід виправляти суттєві помилки, тобто такі, які викривляють фінансову звітність настільки, що вона вважається недостовірною і може негативно вплинути на правильність прийняття рішень її користувачами. Суттєві помилки попереднього періоду виправляти ретроспективно. Помилки повинні бути виправлені в першому комплекті фінансових звітів, затверджених до подання після їх виявлення шляхом:

- перерахування порівнювальних сум за відображений попередній період (періоди), в якому відбулася помилка, тобто фінансова звітність повинна у кінцевому вигляді виглядати так, ніби такої помилки не було;

- перерахування залишків активів, зобов'язань та власного капіталу на початок періоду за самий перший з відображених попередніх періодів, якщо помилка відбулася до першого з відображених попередніх періодів.

В разі, якщо неможливо визначити вплив на конкретний період помилки щодо порівняльної інформації за один або декілька відображених попередніх періодів перерахувати залишки активів, зобов'язань та власного капіталу на початок самого першого періоду, для якого можливо ретроспективне перерахування. Таким періодом може бути звітний період. Коли на початок поточного звітного періоду неможливо визначити сукупний вплив помилки на

попередні періоди, для виправлення помилки необхідно перерахувати порівняну інформацію перспективно з самої першої можливої дати.

Для відображення подій після дати балансу у фінансовій звітності пропонуємо використовувати норми МСБО 10 «Події після дати балансу». В разі виникнення подій, які свідчать про умови, що існували на дату балансу суб'єктові господарювання слід коригувати суми, визнані в його фінансових звітах або визнавати раніше не визнані статті. Якщо наслідки подій, які свідчать про умови, що виникли після дати балансу є настільки суттєвими, що можуть вплинути на здатність користувачів фінансових звітів робити відповідні оцінки та приймати рішення, в такому разі інформацію про такі події необхідно розкривати у примітках до фінансових звітів.

З метою подальшого удосконалення облікової політики підприємств встановлено критерії суттєвості для окремих об'єктів обліку: активів, зобов'язань, власного капіталу, для окремих видів доходів і витрат та для інших господарських операцій. Це дозволить визначити рівень суттєвості допущених помилок у бухгалтерському обліку та подій після дати балансу. Крім того визначено перелік інформації, суттєвість якої не залежить від обсягів інформації, яка підлягає розкриттю.

Розкрито методику внесення коригувань до фінансової звітності у зв'язку зі змінами облікової політики, облікових оцінок, виправленням помилок та подіями після дати балансу.

Таким чином, розкриття в наказі про облікову політику таких суттєвих питань як зміни в обліковій політиці, зміни облікових оцінок, виправлення помилок у бухгалтерському обліку, події після дати балансу надасть змогу бухгалтерам належним чином здійснювати коригування фінансової звітності та сприятиме відображенню у звітності достовірних показників. Виділення в наказі про облікову політику запропонованих структурних підрозділів сприятиме вдосконаленню його структури, зрозумілості, аналітичності. Отже, запровадження у практичну діяльність наших рекомендацій сприятиме підвищенню якості фінансової звітності суб'єктів господарювання, а також позитивно вплине на загальний стан підприємств в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алпато, Н. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві [Текст] / Н. Алпато // Все про бухгалтерський облік. – 2000. – № 109. – С.69-73.
2. Аудиторский словарь [Текст] / С. М. Бычкова, М. В. Райхман, В. Я. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 192 с. ISBN 5-279-02508-9.
3. Безродна Т. Облікова політика бюджетних установ: проблеми становлення [Текст] / Т. Безродна // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 8. – С. 27-29.
4. Белова, Н. Учетная политика малого предприятия [Текст] / Н. Белова // Налоги и бухгалтерський учет. – 2003. – № 4. – С.20-22.
5. Большой экономический словарь [Текст] / под. редакцией А. Н. Азмиряна. – 6-е издание, дополненное. – М. : Институт новой экономики, 2004. – 1376 с. – ISBN 5-89379-012-4.
6. Братчиков, В. Класифікація помилок у банківському обліку: точка зору аудитора [Текст] / В. Братчиков // Вісник НБУ. – 2003. – № 5. – С. 61-62.
7. Бухгалтерський облік [Текст] : навч. посібник / О. Ф. Вербило, З. І. Бойко, Т. П. Кондрицька, В. М. Ярошинський. – К. : НАУ, 2004. – 680 с. – ISBN 966-574-454-2.
8. Бухгалтерський словник [Текст] / за редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця. – 5-е вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП "Рута", 2001. – 224 с. – ISBN 966-7570-85-1
9. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / за редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця. – 5-е вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП "Рута", 2003. – 726 с. – ISBN 966-8059-22-0.
10. Бушмелева, Н. В. Изменения учетной политики: ретроспективное и перспективное применение [Текст] / Н. В. Бушмелева // Международный бухгалтерский учет. – 2007. – № 10. – С. 23- 27.

- 11.Вахрушина, М. А. Международные стандарты учета и финансовой отчетности [Текст] : учеб. пособие / М. А. Вахрушина, Л. А. Мельникова, Н. С. Пласкова. – М. : Вузовский учебник, 2005. – 320 с. – ISBN 5-9558-0026-3.
- 12.Вербицкая, Л. В. Организация бухгалтерського учета на предприятиях малого бизнеса в Украине [Текст] : учеб. пособие / Л. В. Вербицкая. – К. : МАУП, 2000. – 350 с. – ISBN 966-574-732-1.
- 13.Войтенко, Т. Облікова політика стратегія підприємства [Текст] / Т. Войтенко // Податки та бухгалтерський облік. – 2003. – № 1-2. – С. 15-22.
- 14.Воронина, Л.А. Понятие бухгалтерских оценок и их развитие [Текст] / Л. А. Воронина, Э. В. Московичова // Международный бухгалтерский учет. – 2006. – № 12. – С. 22-27.
- 15.Голов, С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами [Текст] / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2001. – 840 с. – ISBN 966-7035-43-3.
- 16.Гольцова, С. М. Бухгалтерський облік [Текст] : навч. посіб. / С. М. Гольцова, І. Й. Плікус. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 255 с. – ISBN 966-680-231-7.
- 17.Гордієнко, Л. Про облікову політику підприємства [Текст] / Л. Гордієнко // Головбух без бланків звітності. – 2006. – № 93. С. - 3-12.
- 18.Горяева, М. С. Бухгалтерський облік. Конспект лекцій для підготовки бакалаврів всіх форм навчання [Текст] / М. С. Горяева. – Х. : ХНЕУ, 2004. – 180 с. – ISBN 5-86476-085-3.
- 19.Гуйда, Л. Як підготувати наказ про облікову політику підприємства [Текст] / Л. Гуйда // Дебет-кредит. – 2001. – №3. – С. 17-35.
- 20.Дроздова, Т. Облікова політика підприємства: структура, формування, зміна [Текст] / Т. Дроздова // Все про бухгалтерський облік. – 2005. – № 8. – С. 52-56.
- 21.Житній П. Проблеми формування облікової політики та шляхи їх вирішення // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 3. – С. 19-22.
- 22.Житній, П. Системний аспект облікової політики [Текст] / П, Житній // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 1. – С. 62-64.

23. Завгородний, В. П. Бухгалтерський учет в Україні [Текст] : учеб. посібник для студентів вузів / В. П. Завгородний. – 5-е изд., доп. и переработ. – К. : Издательство А. С. К., 2003. – 847 с. – ISBN 966-8291-88-9.
24. Заболотна С. Порядок складання посадових інструкцій [Текст] / С. Заболотна // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – №43. – С. 4-5.
25. Зубрицька, І. Виправлення помилок при обчисленні податків, в бухгалтерському обліку, складанні звітності [Текст] / І. Зубрицька // Дебет Кредит. – 2001. – № 3. – С. 22-28.
26. Ілляш, Л. Формування облікової політики підприємства [Текст] / Л. Ілляш // Головбух. – 2001. – № 5. – С. 67-77.
27. Інструкція з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків : наказ Міністерства фінансів України від 11 серпня 1994 р. № 69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
28. Інструкція зі статистики заробітної плати : наказ Державного комітету статистики України від 13 січня 2004 р. № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0114-04>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
29. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку: наказ МФУ від 30 листопада 1999 р. № 291 зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0893-99>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
30. Інструкція про службові відрядження в межах України і за кордон : наказ МФУ від 13 березня 1998 р. № 59, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dinai.com/Docs/Grossbuh/mfnna146-1999.doc>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
31. Канаєва, Т. В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах [Текст] : навч. посібник / Т. В. Канаєва. – К. : «Книга», 2004. – 285 с. – ISBN 966-574-912-9.

32. Карась О., Броуман Л. КЗпП для бухгалтера і керівника: як скласти посадову інструкцію співробітника бухгалтерії [Текст] / О. Карась // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – №43. – С. 6-11.
33. Кирилов, С. Наказ про облікову політику [Текст] / С. Кирилов // Податки та бухгалтерський облік. – 2005. – № 100. – С. 30-34.
34. Коршикова, Р. Учетная политика предприятия в 2003 году [Текст] / Р. Коршикова // Все о бухгалтерском учете. – 2003. – № 4 (792). – С. 6-11.
35. Кочерга, С. В. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : навч. посібник / С. В. Кочерга. – П. : «Інтер Графіка», 2004. – 253 с. – ISBN 966-7842-38-5.
36. Кучеренко, Т. Принцип обачності у фінансовій звітності [Текст] / Т. Кучеренко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 2. – С. 8-13.
37. Кім Г., Сопко В.В., Кім С.Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення: [Текст] : Навчальний посібник. – Київ. Центр навчальної літератури, 2004. – 440 с.
38. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/document/92418/МСБО_1.pdf. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
39. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/document/92422/МСБО_8.pdf. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
40. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 10 «Події після дати балансу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/document/92423/МСБО_10.pdf. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
41. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/document/92427/МСБО_16.pdf. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

42. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 40 «Інвестиційна нерухомість» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/document/92453/МСБО_40.pdf. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
43. Міняйло, В. Як скласти наказ про облікову політику [Текст] / В. Міняйло // Дебет-Кредит. – 2006. – № 46. – С. 34-49.
44. Нашкерська, Г. Дослідження впливу проведених коригувань фінансової звітності на фінансовий стан та результати діяльності підприємства [Текст] / Г. Нашкерська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 1. – С. 19-24.
45. Николаева, С. А. Учетная политика организации: принципы формирования, содержание, практические рекомендации, аудиторская проверка [Текст] / С. А. Николаева. – М. : Аналитика-пресс, 1998. – 168 с. ISBN 5-297-02302-9.
46. Онишко, Д. Облікова політика підприємства [Текст] / Д. Онишко // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 1. – С. 4-6.
47. Організація бухгалтерського обліку [Текст] : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / за редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця. – 3-е вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП «Рута», 2002. – 592 с. – ISBN 966-8059-10-7.
48. Охрамович, О. Направлення удосконалення нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в Україні [Текст] / О. Охрамович // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 4. – С. 48-51.
49. Пантелейчук, Л. Формування облікової політики підприємства [Текст] / Л. Пантелейчук, И. Байло // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 12. – С. 25-28.
50. Пантелейчук, Л. Формування облікової політики – важливий етап роботи підприємства [Текст] / Л. Пантелейчук // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. – № 9. – С. 3-11.
51. Партин, Г.О. Учетная политика и её влияние на финансовые результаты деятельности предприятия [Текст] / Г. О. Партин, А. Т. Завгородний // Финансы Украины. – 2001. – № 1. С. 54-61

52. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dinai.com/Docs/nsbu/standart-1.doc>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
53. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: наказ Міністерства фінансів України від 28 травня 1999 р. № 137 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0392-99>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
54. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: наказ Міністерства фінансів України від 27 травня 1999 р. № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0288-00>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
55. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: наказ Міністерства фінансів України від 26 квітня 2000 р. № 91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0284-00>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
56. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 2001 р. № 559 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1050-01>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
57. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти»: наказ Міністерства фінансів України від 28 квітня 2001 р. № 205 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0433-01>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
58. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи»: наказ Міністерства фінансів України 18 листопада 2005 р. № 790 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1456-05>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

59. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати» : наказ Міністерства фінансів України від 28 квітня 2006 р. № 415 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0610-06>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
60. Положення про Державний комітет статистики : постанова КМУ від 11 липня 2007 року № 924 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=924-2007-%EF>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
61. Положення про Методологічну раду з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України : наказ МФУ від 29 жовтня 1997 р. № 230 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lawua.info/jurdata/dir308/dk308394.htm>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
62. Положення про Міністерство фінансів України : постанова КМУ від 27 грудня 2006 р. № 1837 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=66747&cat_id=28093. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
63. Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей : постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 р. № 116 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=116-96-%EF>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
64. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : закон України від 16 липня 1999 р. № 996-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
65. Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.1998 р. №1706 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1706-98-%EF>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

66. Про норми відшкодування витрат на відрядження в межах України і за кордон : постанова КМУ від 23 квітня 1999 р. № 663, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=663-99-%EF>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
67. Про перехід України до загальноприйнятого у міжнародній практиці системи обліку та статистики : указ Президента України від 23 травня 1992 р. № 303 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=303%2F92. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
68. Про спрощену систему оподаткування : указ Президента України від 28 червня 1999 р. № 746/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=727/98>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
69. Регурецький В.В. Про облікову політику [Текст] / В. Регурецький // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 12. – С.60.
70. Риндя, А. Виправлення помилок у фінансових звітах [Текст] / А. Риндя // Податки та бухгалтерський облік. – 2003. – № 19. – С. 21-38.
71. Риндя, А. Облікова політика підприємства [Текст] / А. Риндя // Податки та бухгалтерський облік. Спецвипуск. – 2007. – № 19. – С. 3-16.
72. Риндя, А. Своя політика в обліку [Текст] / А. Риндя // Податки та бухгалтерський облік. – 2005. – № 100. – С. 23-26.
73. Рузмайкіна, І. В. Формування облікової політики підприємства: принципи, проблемні питання, критерії оцінки варіантів [Текст] / І. В. Рузмайкіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 8. – С. 32-38.
74. Свірко С. В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах [Текст] : навч. посібник / С. В. Свірко. – К. : КНЕУ, 2006. – 380 с. – ISBN 966-574-534-4.
75. Стефанюк, І. Про національну облікову політику України [Текст] / І. Стефанюк, Л. Ловінська // Економіка України. – 2006. – № 4. – С. 22-29.
76. Суворов, А. В. События после отчетной даты [Текст] / А. В. Суворов // Международный бухгалтерский учет. – 2005. – № 3. – С. 31-36.

- 77.Суворов, А. В. Учетная политика кредитной организации и МСФО [Текст] / А. В. Суворов // Международный бухгалтерский учет. – 2007. – № 11. – С. 19-30.
- 78.Трофимова, Л. Б. Основы построения учетной политики в соответствии с МСФО [Текст] / Л. Б. Трофимова // Международный бухгалтерский учет. – 2008. – № 12. – С. 24-27.
- 79.Харитоновна, Н. Як використовувати принцип суттєвості в бухгалтерському обліку [Текст] / Н. Харитоновна // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – № 86. – С.14.
- 80.Хоптинский Ю. Организационные аспекты бухгалтерского учета [Текст] / Ю. Хоптинский // Бухгалтерский учет и аудит. – 2003. – № 4. – С. 36-40.
- 81.Цветкова, Н. Суттєвість інформації фінансової звітності та її вплив на економічні рішення користувачів [Текст] / Н. Цветкова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 7. – С. 38-45.
- 82.Чалый, И. Приказательно-политическое. Как оформить приказы по учетной политике [Текст] / И. Чалый // Бухгалтер. – 2004. – № 6. – С. 48-50.
- 83.Чебанова, Н. В. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : посібник / Н. В. Чебанова, Ю. А. Василенко. – К. : Академія, 2002. – 672 с. – ISBN 966-580-132-5.
- 84.Щирба, М. Об'єктивна необхідність та нормативно-правове забезпечення облікової політики підприємства в ринкових умовах господарювання [Текст] / М. Щирба // Наукові записки. – 2006. – № 16. – С. 56-60.
- 85.Щодо застосування суттєвості в бухгалтерському обліку : лист Міністерства фінансів України від 29. 07. 2003 р. № 04230-04108 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uazakon.com/document/fpart89/idx89642.htm>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
- 86.Ямборко, Г. Влияние учетной политики на финансовый результат и налогооблагаемую прибыль предприятия [Текст] / Г. Ямборко // Бухгалтерский учет и аудит. – 2001. – № 6. – С. 23-28.

Додаток А

Фактори, що впливають на формування облікової політики підприємства	галузь або вид діяльності	промисловість, будівництво, торгівля, транспорт тощо
	форма власності та організаційно-правова форма	державна, приватна, колективна; ТзОВ, ВАТ, ЗАТ, виробничий кооператив тощо
	стратегія фінансово-господарського розвитку	цілі й задачі економічного розвитку підприємства на довгострокову та поточну перспективу, очікувані напрями вкладення інвестицій, тактичні підходи до вирішення перспектив завдань
	ступінь свободи дій в умовах переходу до ринку	можливість самостійного прийняття рішень з питань ціноутворення, вибору партнерів
	Система оподаткування	звільнення від окремих податків, ставки податків, пільги з оподаткування
	наявність матеріальної бази	наприклад, забезпеченість комп'ютерною технікою та іншими засобами оргтехніки, програмно-методичне забезпечення тощо
	система інформаційного забезпечення підприємства	за напрямками, необхідними для його ефективної діяльності
	господарська ситуація (стан господарського, податкового та бухгалтерського законодавства, сприятливість інвестиційного клімату, стан розрахункової дисципліни, наявність власних оборотних коштів тощо)	
	рівень кваліфікації бухгалтерських кадрів, економічної сміливості, ініціативності та підприємливості керівників	
	обсяг діяльності, середньоспискова чисельність працівників тощо	
	система матеріальної зацікавленості працівників в ефективності роботи підприємства та матеріальної відповідальності за виконання своїх обов'язків	

Рисунок А.1. Фактори, що впливають на формування облікової політики підприємства [11].